

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Медичний інститут
Кафедра терапевтичних та хірургічних дисциплін

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Перший проректор
Іщенко Н.М.

_____ 2021 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

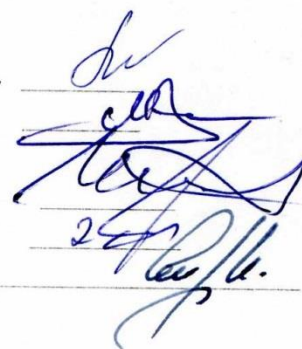
ПРОПЕДЕВТИКА ВНУТРІШНЬОЇ МЕДИЦИНИ

Галузь знань 22 «Охорона здоров'я»
Спеціальність 222 «Медицина»

Розробник
Завідувач кафедри
розробника
Гарант освітньої програми
Директор інституту
Начальник НМВ

Свердлова М.В.
Зак М.Ю.

Клименко М.О.
Грищенко Г.В.
Шкірчак С.І.

Миколаїв, 2021

Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни		
Найменування дисципліни	Пропедевтика внутрішньої медицини		
Галузь знань	22 «Охорона здоров'я»		
Спеціальність	222 «Медицина»		
Спеціалізація (якщо є)			
Освітня програма	Медицина		
Рівень вищої освіти	Магістр		
Статус дисципліни	Нормативна		
Курс навчання	3-й		
Навчальний рік	2021-2022		
Номери семестрів:	Денна форма	Заочна форма	
	5-й – 6-й		
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	4,5 кредитів (2,0 / 2,5) / 135 годин		
Структура курсу:	Денна форма	Заочна форма	
	– лекції	18,0 год. (8/10)	
	– практичні заняття	55 год. (15/40)	
– годин самостійної роботи студентів	63 год (38/25)		
Відсоток аудиторного навантаження	54%		
Мова викладання	українська		
Форма проміжного контролю (якщо є)	Атестація за 5-й семестр		
Форма підсумкового контролю	Екзамен – 6-й семестр		

1. Мета, завдання та заплановані результати навчання

Метою викладання/вивчення навчальної дисципліни «Пропедевтика внутрішньої медицини» є опанування студентами методів і прийомів клінічного обстеження хворого, особливостей професійного спілкування лікаря з пацієнтом, суб'єктивних та об'єктивних проявів захворювань (симптоми і синдроми), причин та механізмів їх виникнення і розвитку (семіологія) з метою встановлення діагнозу.

Завдання навчання: набуття студентом компетенцій, знань, умінь і навичок для здійснення професійної діяльності за спеціальністю з:

- 1) засвоєння основних принципів проведення обстеження хворого за традиціями вітчизняної терапевтичної школи;
- 2) методично правильного проведення розпитування та огляду хворих із патологією внутрішніх органів;
- 3) трактування взаємозв'язку скарг хворого та здійснення попередньої оцінки щодо ураженої системи організму;
- 4) узагальнювання результатів розпиту та огляду хворих та вирішення на їх підставі основних симптомів і синдромів;
- 5) аналізування результатів лабораторних та інструментальних досліджень уражених систем;
- 6) узагальнювання результатів обстеження уражених систем та вирішення основних симптомів та синдромів її ураження для постановки правильного діагнозу.

Передумови вивчення дисципліни (міждисциплінарні зв'язки). Пропедевтика внутрішньої медицини як навчальна дисципліна:

- а) базується на розумінні студентами основних положень і знань з анатомії, гістології, медичної та біологічної фізики, медичної, біологічної та біоорганічної хімії, біології, нормальної фізіології, мікробіології та інтегрується з цими дисциплінами;
- б) створює основи для опанування студентами клінічних дисциплін (внутрішня медицина, ендокринологія, медична генетика, клінічна фармакологія, клінічна імунологія та алергологія, професійні хвороби, неврологія тощо), що передбачає як інтеграцію викладання з основними клінічними дисциплінами, так і набуття глибоких знань з терапії, вміння використовувати ці знання в процесі подальшого навчання та у професійній діяльності лікаря;
- в) формує терапевтичні основи клінічного мислення;
- г) забезпечує можливість проведення терапевтичного аналізу клінічних ситуацій з метою подальшої діагностики, лікування, профілактики хвороб.

Очікувані результати навчання. В результаті вивчення дисципліни студенти мають:

- Оволодіти теоретичними знаннями, необхідними для виявлення захворювань людини.
- Оволодіти практичними прийомами і методами фізикального та лабораторноінструментального обстеження пацієнтів.
- Засвоїти загальні методичні підходи до клінічного обстеження хворого.

- Діагностувати окремі внутрішні захворювання людини при типових їх проявах.
- Проявляти морально-етичні та деонтологічні якості при професійному спілкуванні з хворим.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

- **ЗНАТИ:**

- Основні правила розпитування та огляду хворого.
- Фізикальні та інструментальні методи дослідження стану бронхо–легеневої системи.
- Фізикальні методи дослідження серцево–судинної системи.
- Інструментальні методи дослідження серцево–судинної системи.
- Основні методи дослідження органів шлунково–кишкового тракту та системи виділення.
- Основні симптоми та синдроми при захворюваннях серцево–судинної системи.
- Основні симптоми та синдроми при захворюваннях органів дихання.
- Основні симптоми та синдроми при захворюваннях шлунково–кишкового тракту і системи виділення.
- Ендокринні захворювання, патологію системи крові та інтерпретацію результатів лабораторних методів обстеження;

- **ВМІТИ:**

- вирішувати ситуаційні задачі із визначенням причинних факторів, факторів ризику, головної ланки патогенезу, стадій розвитку, механізмів розвитку клінічних проявів, варіантів завершення, при типових патологічних процесах та найпоширеніших захворюваннях; □схематично відображати механізми патогенезу та клінічні прояви при захворюваннях;

- аналізувати та інтерпретувати результати дослідження крові, сечі, ліпідограми, електрокардіограми, спірограми, імунограми, гормонального фону;

- ідентифікувати регенеративні, дегенеративні, і форми патологічної регенерації клітин «червоної» і «білої» крові в мазках периферичної крові; інтерпретувати їх наявність чи відсутність в крові;

- на підставі результатів лабораторних та інструментальних досліджень оцінювати стан функціонування органів та систем організму при захворюваннях;

- аналізувати різні варіанти розвитку причинно-наслідкових взаємовідносин в патогенезі хвороб; □вміти виділити та зафіксувати провідний клінічний синдром, його головну ланку та клінічні ознаки;

- прийняти обґрунтоване рішення для призначення лабораторного та/або інструментального обстеження;

- **МАТИ КОМПЕТЕНЦІЇ:**

- про застосування знань з пропедевтики внутрішньої медицини для діагностики захворювань внутрішніх органів, пропаганди здорового способу життя, а також для профілактики виникнення і розвитку хвороб;

- про основні перспективні методи дослідження у внутрішній медицині для ранньої діагностики найбільш розповсюджених станів.

Розроблена програма відповідає **освітньо-професійній програмі (ОПП)** та орієнтована на формування **компетентностей**:

загальні (ЗК) – ЗК1-ЗК3 ОПП:

- ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК3. Знання та розуміння предметної області та розуміння

фахові (ФК) – ФК1 -ФК6, ФК 11, ФК 20 ОПП:

- ФК 1. Навички опитування пацієнта.
- ФК 2. Здатність до визначення необхідного переліку лабораторних та інструментальних досліджень та оцінки їх результатів.
- ФК 3. Здатність до встановлення попереднього та клінічного діагнозу захворювання. -
- ФК 4. Здатність до визначення необхідного режиму праці та відпочинку при лікуванні захворювань.
- ФК 5. Здатність до визначення характеру харчування при лікуванні захворювань.
- ФК 6. Здатність до визначення принципів та характеру лікування захворювань.
- ФК11. Навички виконання медичних маніпуляцій.
- ФК20. Здатність до оцінювання впливу навколишнього середовища, соціально-економічних та біологічних детермінант на стан здоров'я індивідуума, сім'ї, популяції.

Відповідно до освітньо-професійної програми очікувані **програмні результати навчання (ПРН)** включають вміння **ПРН11, ПРН13-ПРН18, ПРН 22, ПРН 25,ПРН 28, ПРН 30, ПРН 32, ПРН 33, ПРН 35, ПРН 41: ОПП:**

- **ПРН 11** :Збирати дані про скарги пацієнта, анамнез хвороби, анамнез життя (в тому числі професійний анамнез), за умов закладу охорони здоров'я, його підрозділу або вдома у хворого, використовуючи результати співбесіди з пацієнтом, за стандартною схемою опитування хворого. За будь-яких обставин (в закладі охорони здоров'я, його підрозділі, вдома у пацієнта та ін.), використовуючи знання про людину, її органи та системи, за певними алгоритмами:
- збирати інформацію про загальний стан пацієнта (свідомість, конституція) та зовнішній вигляд (огляд шкіри, підшкірного жирового шару, пальпація лімфатичних вузлів, щитовидної та молочних залоз); оцінювати психомоторний та фізичний розвиток дитини;
- обстежувати стан серцево-судинної системи (огляд та пальпація ділянки серця та поверхневих судин, визначення перкуторних меж серця та судин, аускультация серця та судин);
- обстежувати стан органів дихання (огляд грудної клітки та верхніх дихальних шляхів, пальпація грудної клітки, перкусія та аускультация легенів);

- обстежувати стан органів черевної порожнини (огляд живота, пальпація та перкусія кишок, шлунку, печінки, селезінки, пальпація підшлункової залози, нирок, органів малого тазу, пальцеве дослідження прямої кишки);
- обстежувати стан кістково-м'язового апарату (огляд та пальпація);
- обстежувати стан нервової системи;
- обстежувати стан сечостатевої системи;
- оцінювати стан внутрішньоутробного розвитку плоду за даними розрахунку маси плоду та аускультативної його серцебиття.

- ПРН 13. В умовах закладу охорони здоров'я, його підрозділу та серед прикріпленого населення:

Вміти виділити та зафіксувати провідний клінічний симптом або синдром (за списком 1) шляхом прийняття обґрунтованого рішення, використовуючи попередні дані анамнезу хворого, дані фізикального обстеження хворого, знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм.

Вміти встановити найбільш вірогідний або синдромний діагноз захворювання (за списком 2) шляхом прийняття обґрунтованого рішення, за допомогою співставлення зі стандартами, використовуючи попередні дані анамнезу хворого та дані огляду хворого, на основі провідного клінічного симптому або синдрому, використовуючи знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм.

- ПРН 14. В умовах закладу охорони здоров'я, його підрозділу:

- Призначити лабораторне та/або інструментальне обстеження хворого (за списком 4) шляхом прийняття обґрунтованого рішення, на підставі найбільш вірогідного або синдромного діагнозу, за стандартними схемами, використовуючи знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм.
- Здійснювати диференціальну діагностику захворювань (за списком 2) шляхом прийняття обґрунтованого рішення, за певним алгоритмом, використовуючи найбільш вірогідний або синдромний діагноз, дані лабораторного та інструментального обстеження хворого, знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм.
- Встановити попередній клінічний діагноз (за списком 2) шляхом прийняття обґрунтованого рішення та логічного аналізу, використовуючи найбільш вірогідний або синдромний діагноз, дані лабораторного та інструментального обстеження хворого, висновки диференціальної діагностики, знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм.

- ПРН 15. Визначати необхідний режим праці та відпочинку при лікуванні захворювання (за списком 2), у умовах закладу охорони здоров'я, вдома у хворого та на етапах медичної евакуації, у т. ч. у польових умовах, на підставі попереднього клінічного діагнозу, використовуючи знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.

- **ПНР 16.** Визначати необхідне лікувальне харчування при лікуванні захворювання (за списком 2), в умовах закладу охорони здоров'я, вдома у хворого та на етапах медичної евакуації, у т. ч. у польових умовах на підставі попереднього клінічного діагнозу, використовуючи знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.

- **ПНР 17.** Визначати характер лікування (консервативне, оперативне) захворювання (за списком 2), в умовах закладу охорони здоров'я, вдома у хворого та на етапах медичної евакуації, у т. ч. у польових умовах на підставі попереднього клінічного діагнозу, використовуючи знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами. Визначати принципи лікування

захворювання (за списком 2), в умовах закладу охорони здоров'я, вдома у хворого та на етапах медичної евакуації, у т. ч. польових умовах, на підставі попереднього клінічного діагнозу, використовуючи знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.

- **ПНР 18.** Встановити діагноз (за списком 3) шляхом прийняття обґрунтованого рішення та оцінки стану людини, за будь-яких обставин (вдома, на вулиці, закладі охорони здоров'я, його підрозділі), у т. ч. в умовах надзвичайної ситуації, в польових умовах, в умовах нестачі інформації та обмеженого часу, використовуючи стандартні методики

фізикального обстеження та можливого анамнезу, знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм.

- **ПНР 22.** Виконувати медичні маніпуляції (за списком 5) в умовах лікувальної установи, вдома або на виробництві на підставі попереднього клінічного діагнозу та/або показників стану пацієнта, використовуючи знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення та використовуючи стандартні методики.

- **ПНР 25.** Формувати, в умовах закладу охорони здоров'я, його підрозділу на виробництві, використовуючи узагальнену процедуру оцінки стану здоров'я людини, знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення, серед закріпленого контингенту населення:

диспансерні групи хворих;

групи здорових людей, що підлягають диспансерному нагляду (новонароджені, діти, підлітки, вагітні, представники професій, що мають проходити обов'язковий диспансерний огляд).

- **ПРН 28.** Організувати проведення серед закріпленого контингенту населення заходів вторинної та третинної профілактики, використовуючи узагальнену процедуру оцінки стану здоров'я людини (скринінг, профілактичний медичний огляд, звернення за медичною допомогою), знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення, в умовах закладу охорони здоров'я, зокрема: формувати групи диспансерного нагляду; організувати лікувально-оздоровчі заходи диференційовано від групи диспансеризації.
- **ПРН 30.** Проводити в умовах закладу охорони здоров'я, його підрозділу:
 - виявлення і ранню діагностику інфекційних захворювань (за списком2);
 - * первинні протиепідемічні заходи в осередку інфекційної хвороби.
- **ПРН 32.** В закладі охорони здоров'я, або вдома у хворого на підставі отриманих даних про стан здоров'я пацієнта, за допомогою стандартних схем, використовуючи знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення:
 - визначати тактику обстеження та вторинної профілактики хворих, що підлягають диспансерному нагляду;
 - визначати тактику обстеження та первинної профілактики здорових осіб, що підлягають диспансерному нагляду;
 - розрахувати та призначати необхідні продукти харчування дітям першого року життя.
- **ПРН 33.** Визначати наявність та ступінь обмежень життєдіяльності, виду, ступеню та тривалості непрацездатності з оформленням відповідних документів, в умовах закладу охорони здоров'я на підставі даних про захворювання та його перебіг, особливості професійної діяльності людини.
- **ПРН 35.** На території обслуговування за стандартними методиками описових, аналітичних епідеміологічних та медико-статистичних досліджень:
 - проводити скринінг щодо виявлення найважливіших неінфекційних захворювань;
 - оцінювати в динаміці та при співставленні з середньо статичними даними показники захворюваності, в тому числі хронічними неінфекційними захворюваннями, інвалідності, смертності, інтегральні показники здоров'я; виявляти фактори ризику виникнення та перебігу захворювань; формувати групи ризику населення.
- **ПРН 41.** В умовах закладу охорони здоров'я або його підрозділу за стандартними методиками:
 - проводити відбір та використовувати уніфіковані клінічні протоколи щодо надання медичної допомоги, що розроблені на засадах доказової медицини;
 - приймати участь у розробці локальних протоколів надання медичної допомоги;

проводити контроль якості медичного обслуговування на основі статистичних даних, експертного оцінювання та даних соціологічних досліджень з використанням індикаторів структури, процесу та результатів діяльності;

визначати фактори, що перешкоджають підвищенню якості та безпеки медичної допомоги.

3. Програма навчальної дисципліни

Організація навчального процесу здійснюється за європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою (ЄКТС).

Програма навчальної дисципліни складається структурована на два блоки, кожен з яких розподілений на змістові розділи:

БЛОК 1.

ОСНОВНІ МЕТОДИ ОБСТЕЖЕННЯ ХВОРИХ В КЛІНІЦІ ВНУТРІШНІХ ХВОРОБ

Змістові розділи:

1. Введення в клініку внутрішніх хвороб. Основні правила розпитування та огляду хворого.
2. Фізикальні та інструментальні методи дослідження стану бронхо–легеневої системи.
3. Фізикальні методи дослідження серцево–судинної системи.
4. Інструментальні методи дослідження серцево–судинної системи.
5. Основні методи дослідження органів шлунково–кишкового тракту та нирок.

БЛОК 2.

СИМПТОМИ ТА СИНДРОМИ ПРИ ЗАХВОРЮВАННЯХ ВНУТРІШНІХ ОРГАНІВ

Змістові розділи:

6. Основні симптоми та синдроми при захворюваннях серцево–судинної системи.
7. Основні симптоми та синдроми при захворюваннях органів дихання.
8. Основні симптоми та синдроми при захворюваннях шлунково–кишкового тракту і системи виділення.
9. Ендокринні захворювання, патологія системи крові та інтерпретація результатів лабораторних методів обстеження.

БЛОК 1.

«ОСНОВНІ МЕТОДИ ОБСТЕЖЕННЯ ХВОРИХ В КЛІНІЦІ ВНУТРІШНІХ ХВОРОБ»

Змістовий розділ 1. Введення в клініку внутрішніх хвороб. Основні правила розпитування та огляду хворого. Конкретні цілі:

- Засвоїти основні принципи проведення обстеження хворого за традиціями вітчизняної терапевтичної школи
- Методично правильно проводити розпитування та огляд хворих із патологією внутрішніх органів

- Тракувати взаємозв'язок скарг хворого та робити попередню оцінку щодо ураженої системи організму
- Узагальнювати результати розпиту та огляду хворих та вирізняти на їх підставі основні симптоми і синдроми

Тема 1. Роль і місце пропедевтики внутрішньої медицини серед клінічних дисциплін терапевтичного профілю.

Пропедевтика внутрішньої медицини як введення в клінічну практику. Історія становлення пропедевтики внутрішньої медицини в Україні та за її межами. Внесок відомих клініцистів М.Я.Мудрова, Г.А.Захар'їна, С.П.Боткіна, О.О.Остроумова, Т.Г.Яновського, В.П.Образцова, М.Г.Курлова, М.М.Губергіца, М.Д.Стражеска, М.П.Кончаловського, М.В.Черноруцького, Г.Ф.Ланга, О.Л.Мясникова, Б.С.Шкляра у розвиток вітчизняної пропедевтичної школи. Основні цілі та об'єкти вивчення пропедевтичної медицини. Основні методи обстеження хворих в клініці внутрішніх хвороб: фізикальні, інструментальні, лабораторні. **Тема 2. Схеми історії хвороби. Анамнестична частина історії хвороби.**

Медична історія хвороби: основні її розділи та правила складання. Методика розпитування хворого, його діагностичне значення, системність проведення з урахуванням індивідуальних, інтелектуальних та психологічних особливостей хворого. Основні структурні частини анамнезу (паспортна частина, скарги хворого, анамнез захворювання, розпитування по органах та системах, анамнез життя). Роль українських та російських вчених-клініцистів у розвитку професійного мистецтва опитування хворого. **Тема 3. Загальний огляд хворого. Огляд окремих частин тіла.**

Методика проведення загального огляду хворого. Визначення загального стану хворого (різновиди загальних станів хворого та їх критерії), оцінка стану його свідомості (типи порушень свідомості), постави, ходи (різновиди постави та ходи при різній патології), положення у ліжку (активне, пасивне, вимушене, їх види). Тілобудова та основні критерії нормальних конституціональних типів. Шкіра, її властивості (колір, еластичність, вологість, температура, елементи висипки, невуси, шрами, рубці) та патологічні зміни; оцінка стану волос та нігтів. Підшкірна клітковина (вгатованість, розподіл, типи ожиріння), стан м'язів та опорно-рухового апарату. Послідовність пальпації лімфатичних вузлів. Діагностичне значення симптомів, отриманих під час загального огляду хворого.

Методика проведення та послідовність огляду голови і шиї, кінцівок та тулуба, живота та грудної клітки. Діагностичне значення симптомів, отриманих під час огляду окремих частин тіла хворого.

Змістовий розділ 2. Фізикальні та інструментальні методи дослідження стану бронхо-легеневої системи.

Конкретні цілі:

- Методично правильно проводити розпитування та фізикальне обстеження пацієнтів із захворюваннями органів дихання
- Аналізувати результати інструментальних досліджень дихальної системи (спірографії та пневмотахометрії)
- Узагальнювати результати обстеження бронхо-легеневої системи та вирізняти основні симптоми та синдроми її ураження

Тема 4. Основні скарги хворих із захворюваннями органів дихання. Огляд та пальпація грудної клітки.

Послідовність виявлення та деталізації найважливіших суб'єктивних симптомів і їх семіологічна оцінка. Особливості з'ясування анамнезу захворювання та життя. Методика проведення статичного та динамічного огляду грудної клітки. Визначення топографічних ділянок та фізіологічних утворень на грудній клітці та їх діагностичне значення. Фізіологічні та патологічні форми грудної клітки, їх критерії. Патологічні форми дихання (Чейна-Стокса, Біота, Куссмауля, Грокко), їх характеристика та причини виникнення. Послідовність проведення пальпації грудної клітки, визначення голосового тремтіння та семіологічна оцінка його результатів.

Тема 5. Перкусія як метод фізикального обстеження легень. Методика проведення порівняльної та топографічної перкусії легень.

Історія становлення перкусії як методу фізикального обстеження. Роль перкусії у визначенні стану легень. Класифікація перкусії за цілями, за силою нанесення перкуторного удару, за методикою проведення. Різновиди та умови виникнення перкуторних тонів. Основні топографічні ділянки та орієнтири на поверхні грудної клітки. Основні завдання та методика проведення порівняльної перкусії легень. Послідовність характеристики та діагностичне значення отриманих даних. Причини виникнення тупого, тимпанічного, притуплено-тимпанічного, коробкового перкуторних тонів над легенями.

Основні топографічні лінії на поверхні грудної клітки. Основні завдання та послідовність проведення топографічної перкусії легень. Визначення висоти стояння верхівок легень спереду та ззаду, ширини полів Креніга. Послідовність визначення нижньої межі легень, активної та пасивної рухливості нижнього легеневого краю. Простір Траубе, його значення при патології легень.

Тема 6. Аускультация як метод фізикального обстеження легень. Методика аускультации легень. Основні дихальні шуми.

Історія розвитку аускультации як методу фізикального обстеження хворого. Правила користування стетоскопом та фонендоскопом. Методика проведення орієнтовної порівняльної аускультации легень. Основні дихальні шуми: везикулярне та бронхіальне дихання, їх кількісні та якісні зміни, умови виникнення. Методика визначення бронхофонії та її діагностичне значення.

Тема 7. Аускультация легень: додаткові дихальні шуми (хрипи, крепітація, шуму тертя плеври).

Класифікація додаткових дихальних шумів (хрипи, крепітація, шум тертя плеври). Причини виникнення сухих та вологих хрипів, їх різновиди. Діагностичне значення консонуючих і неконсонуючих хрипів. Умови виникнення крепітації та шуму тертя плеври. Диференціальні ознаки додаткових дихальних шумів. Додаткові аускультативні феномени (шум плескоту Гіпократа, шум падаючої краплі, шум "водяної дудки"), причини їх виникнення та діагностичне значення.

Тема 8. Інструментальні та лабораторні методи дослідження органів дихання.

Показання та методика проведення спірографії і пневмотахометрії, основні показники в нормі, зміни при обструктивному та рестриктивному варіантах порушень дихання. Знайомство з методикою проведення та діагностичним значенням бронхоскопії та бронхографії. Плевральна пункція (техніка проведення та лабораторне дослідження пунктату). Лабораторне дослідження харкотиння. Рентгенологічне дослідження органів

грудної клітки, його різновиди та діагностичне значення. Комп'ютерна томографія органів грудної клітки, основні показання до її проведення.

Проміжний контроль засвоєння змістових розділів 1, 2.

Змістовий розділ 3. Фізикальні методи дослідження серцево–судинної системи.

Конкретні цілі:

- Методично правильно проводити розпитування та фізикальне обстеження пацієнтів із захворюваннями серцево–судинної системи
- Узагальнювати результати фізикального обстеження серцево–судинної системи та вирізняти основні симптоми її ураження
- Аналізувати взаємозв'язки між результатами опитування та фізикальних методів обстеження серцево–судинної системи та ідентифікувати основні синдроми її ураження

Тема 9. Фізикальні методи дослідження серцево–судинної системи. Розпит та загальний огляд хворих із патологією серцево–судинної системи.

Діагностичне значення основних фізикальних методів обстеження системи кровообігу (розпитування, огляду, пальпації, перкусії, аускультатії). Послідовність з'ясування та деталізації скарг хворого із серцево–судинною патологією. Особливості збирання анамнезу захворювання та життя. Проведення загального огляду кардіологічного хворого.

Курація хворого з написання анамнестичного розділу історії хвороби.

Тема 10. Дослідження пульсу (артеріального, венозного, псевдокалілярного) та артеріального тиску.

Судини, доступні для визначення пульсу (артеріального, венозного). Правила та послідовність дослідження пульсу на променевій артерії. Визначення основних властивостей пульсу (синхронності, ритмічності, частоти, напруження, наповнення, висоти, швидкості, рівномірності), виявлення дефіциту, лабільності, парадоксальності, дикротичності пульсу. Правила вимірювання артеріального тиску на верхніх та нижніх кінцівках. Основні методи визначення артеріального тиску. Поняття про тони Короткова. Основні параметри, що визначають показники систолічного та діастолічного артеріального тиску. Поняття про пульсовий та середньодинамічний артеріальний тиск. Нормальні значення артеріального тиску у відповідності до критеріїв ВОЗ/МТГ.

Тема 11. Огляд та пальпація передсерцевої ділянки. Перкусія меж відносної та абсолютної серцевої тупості, визначення ширини судинного пучка. Послідовність проведення огляду ділянки серця. Діагностичне значення серцевого горбу, пульсацій у ділянці серця та ший. Методика і техніка пальпації прекардіальної ділянки: верхівковий поштовх (локалізація, площа, сила, висота, резистентність, зміщувальність, причини виникнення негативного верхівкового поштовху); серцевий поштовх, причини його появи та методика визначення; пульсація черевного відділу аорти, печінки, симптом Пleshа, пульсація висхідного відділу аорти та її дуги, виявлення пульсації легеневого стовбура. Пресистолічне і систолічне тремтіння (симптом "котячого муркотіння"), причини виникнення.

Поняття про відносну та абсолютну серцеву тупість, їх перкуторне визначення (послідовність: права, верхня, ліва межа) та зміни в умовах патології. Структури, що формують судинний пучок, перкуторне визначення його ширини.

Тема 12. Аускультация сердца. Нормальные сердцевые тоны, расщепления та удвоения тонов, дополнительные тоны (ритм перепалки, ритм галопа).

Методика і техніка аускультации сердца у відповідності з традиціями Київської терапевтичної школи. Основні та додаткові точки аускультации. Місця проекції та найкращого вислуховування клапанів сердца. Механізм формування серцевих тонов. Причини посилення та послаблення тонов. Акцент тону. Зміни тонов за тембром (хлопающий, приглушений, оксамитовий, металевий, гарматний тони). Поняття про расщеплення та удвоения серцевих тонов, причини їх виникнення та часові характеристики. Додаткові тони – тон відкриття мітрального клапана, галопні тони (протодіастолічний, мезодіастолічний та пресистолічний ритм галопа). Методичні особливості аускультации сердца - безпосередньо вухом, стетоскопом, фонендоскопом: у положенні хворого стоячи, лежачи, у стані спокою і після фізичного навантаження.

Тема 13. Аускультация сердца: органичні та функціональні серцеві шуми.

Причини виникнення та класифікація серцевих шумів (внутрішньосерцеві та позасерцеві, органичні та функціональні, систолічні та діастолічні, шуми вигнання, наповнення, регургітації). Правила вислуховування та алгоритм характеристики шумів сердца: відношення до фаз серцевої діяльності, місце найкращого вислуховування, місця проведення, характер, інтенсивність, форма, зв'язок із тонами сердца, зміни у залежності від положення тіла (вертикальне, горизонтальне) та фізичного навантаження. Визначення аускультативних симптомів Сиротиніна-Куковерова та Удінцева. Поняття про функціональні шуми та їх відмінностей від органичних серцевих шумів. Позасерцеві шуми. Шум тертя перикарда, плевроперикардіальний шум, кардіопульмональний шуми. Шум "дзиги" на яремній вені. Подвійні тон Траубе та шум Виноградова-Дюрозье на стегновій артерії: методика визначення, причини та механізм виникнення.

Змістовий розділ 4. Інструментальні методи дослідження серцево-судинної системи.

Конкретні цілі:

- Демонструвати володіння методикою реєстрації електрокардіограми (ЕКГ)
- Тракувати механізми формування елементів ЕКГ в нормі та в патологічних умовах
- Ідентифікувати зміни елементів ЕКГ, характерні для порушення основних функцій сердца (автоматизму, збудливості, провідності, рефрактерності)
- Аналізувати результати електрокардіографічного і фонокардіографічного дослідження і вирізняти на їх підставі основні симптоми та синдроми ураження сердца
- Узагальнювати результати ехокардіографічного, флебографічного та реовазографічного досліджень та робити попередній висновок про характер ураження серцево-судинної системи

Тема 14. Електрокардіографічний метод дослідження функції сердца. Методика реєстрації та розшифрування ЕКГ. ЕКГ-ознаки гіпертрофії передсердь та шлуночків.

Клініко-діагностичне значення методу електрокардіографії. Біофізичні і фізіологічні основи ЕКГ. Структура і функція водіїв ритму сердца та провідникової системи. Основні та додаткові шляхи проведення імпульсу. Методика і техніка реєстрації ЕКГ: стандартні відведення, однополюсні відведення від кінцівок, грудні відведення. Основні

елементи ЕКГ : значення тривалості та амплітуди зубців, тривалості інтервалів і сегментів в нормі. Алгоритм і методика розшифрування ЕКГ. ЕКГ-ознаки гіпертрофії правого та лівого передсердь та шлуночків.

Тема 15. Електрокардіографічне дослідження хворих із порушеннями автоматизму та збудливості.

Основні структури, що забезпечують функцію автоматизму серця. ЕКГ-ознаки порушень автоматизму: синусової тахікардії, синусової брадикардії, синусової аритмії, синдрому слабкості синусового вузла. Види екстрасистол. ЕКГ-ознаки синусової, передсердної, атріо-вентрикулярної та шлуночкової екстрасистол. Диференціація право- та лівошлуночкових екстрасистол. Класифікація шлуночкових екстрасистол. Види аллоритмій.

Тема 16. Електрокардіографічне дослідження хворих із порушеннями функції провідності. ЕКГ-ознаки комбінованих порушень серцевого ритму. Час проведення імпульсу по різних відділах провідникової системи серця. ЕКГ-ознаки сино-аурикулярної та внутрішньопередсердної блокади. Класифікація та ЕКГ-ознаки атріо-вентрикулярної блокади. Напади Морганьї–Адамса–Стокса, причина їх виникнення та клінічні прояви. Внутрішньошлуночкові блокади, диференціація блокади лівої та правої ніжки пучка Гіса. Ознайомлення з показаннями до проведення та правилами виконання електроімпульсної терапії.

ЕКГ- та клінічні ознаки фібриляції та тріпотіння передсердь. Клінічні прояви та ЕКГ-ознаки при тріпотінні шлуночків, пароксизмальній шлуночкової тахікардії, фібриляції шлуночків.

Тема 17. Інструментальні методи обстеження серцево-судинної системи.

Фонокардіографія: діагностичне значення методу, методика реєстрації та принципи розшифрування ФКГ. Полікардіографія. Ехокардіографія: діагностичне значення методу, методика і техніка ехокардіографічного дослідження. Найважливіші ехокардіографічні параметри – об'єми порожнин серця, фракція викиду, товщина міжшлуночкової перетинки та задньої стінки лівого шлуночка. Допплерографія серця та судин. Флебологія, реовазографія: діагностичне значення методів. Методика і техніка дослідження.

Проміжний контроль засвоєння змістових розділів 3, 4.

Змістовий розділ 5. Основні методи дослідження органів шлунково-кишкового тракту та нирок Конкретні цілі:

- Методично правильно проводити розпитування та фізикальне обстеження пацієнтів із захворюваннями травної системи
- Узагальнювати результати фізикального обстеження органів шлунково-кишкового тракту та вирізняти основні симптоми її ураження
- Аналізувати взаємозв'язки між результатами опитування та фізикальних методів обстеження травної системи та ідентифікувати основні синдроми її ураження
- Аналізувати результати інструментальних (фіброгастроуденоскопія, рентгенологічні обстеження) та лабораторних (дослідження шлункового вмісту та дуоденального зондування) досліджень травної системи та нирок

**Тема 18. Розпит та огляд хворих із захворюваннями шлунково–кишкового тракту.
Огляд та поверхнева пальпація живота.**

Послідовність з'ясування та деталізації скарг хворого із патологією шлунковокишкового тракту. Особливості збирання анамнезу захворювання та життя. Зміни зовнішнього вигляду хворого при різній патології шлунково–кишкового тракту. Послідовність огляду живота (форма, розміри, симетричність, стан шкіри та пупка, вгодованість, стан підшкірних судин, характер оволосіння). Поняття про топографічні зони та топографічні лінії на поверхні живота. Завдання та методика проведення поверхневої пальпації живота (пальпація до дузі великого та малого радіусу, перевірка симптомів подразнення очеревини, виявлення розходження прямих м'язів живота, наявності пупкових кил та кил білої лінії живота). Методи виявлення асцити (оглядовий, перкуторний, флюктуації).

Тема 19. Глибока ковзна методична пальпація відділів кишківника та шлунка.

Роль вітчизняних клініцистів у розробці методу пальпації органів черевної порожнини. Проекція відділів шлунково-кишкового тракту на поверхню живота. Послідовність проведення глибокої ковзної методичної пальпації відділів кишківника за методом Образцова–Стражеска: нормальні параметри сигмоподібної, сліпої, термінального відділу клубової, висхідної, нисхідної та поперечно-ободової кишки. Методи визначення нижньої межі шлунка (перкуторний, пальпаторний, стетоакустичний, за шумом плескоту). Правила пальпації воротаря. **Тема 20. Глибока ковзна методична пальпація печінки, селезінки, нирок.**

Перкуторне визначення розмірів та меж печінки за методами Образцова та Курлова. Причини збільшення та зменшення розмірів печінки. Методика проведення глибокої ковзної пальпації печінки. Характеристика нормальної пальпаторної картини та можливі зміни нижнього краю печінки при патології. Методика перкуторного визначення розмірів селезінки, основні причини її збільшення. Правила пальпації селезінки. Діагностична цінність визначення симптому Пастернацького. Методика пальпаторного дослідження нирок у положення стоячи та лежачи.

Тема 21. Інструментальні та лабораторні методи дослідження стану шлунково–кишкового тракту.

Ознайомлення з показаннями та методикою проведення фіброгастроуденоскопії та фіброколоноскопії. Сучасні методи вивчення секреторної та кислотопродуруючої активності шлунка. Методика інтрагастральної рН-метрії, фракційного дослідження шлункового вмісту, аналіз отриманих даних. Методика проведення багатомоментного дуоденального зондування, аналіз отриманих даних. Рентгенологічні методи обстеження шлунково–кишкового тракту та нирок, скінтіграфія нирок. Проміжний контроль засвоєння змістового розділу 5.

БЛОК 2.

«СИМПТОМИ ТА СИНДРОМИ ПРИ ЗАХВОРЮВАННЯХ ВНУТРІШНІХ ОРГАНІВ»

Змістовий розділ 6: Основні симптоми та синдроми при захворюваннях серцево–судинної системи Конкретні цілі:

- Узагальнювати результати розпитування, фізикального та інструментального обстеження хворого з конкретною патологією серцево–судинної системи та вирізняти основні симптоми та синдроми її ураження
- Ідентифікувати основні синдроми при захворюваннях серцево–судинної системи та пояснювати механізми їх розвитку
- Вибирати адекватні методи обстеження при конкретних захворюваннях серцево–судинної системи
- Демонструвати володіння сучасними класифікаціями захворювань серцево–судинної системи

Тема 1. Мітральні вади серця: основні симптоми та синдроми на підставі клініко–інструментальних методів обстеження.

Визначення та розповсюдженість вад серця, частота ураження серцевих клапанів. Ревматизм, сучасна класифікація та основні клінічні прояви.

Основні причини та механізми розвитку мітральної недостатності та мітрального стенозу. Зміни гемодинаміки при мітральних вадах серця. Значення рефлексу Китаєва. Основні скарги хворих на мітральний стеноз та недостатність мітрального клапана. Дані огляду, пальпації передсерцевої ділянки та перкусії при мітральних вадах серця.

Аускультативна картина мітрального стенозу та мітральної недостатності. ЕКГ– та ФКГ– ознаки мітральних вад серця. Рентгенологічні ознаки мітральних вад. Поняття про пролапс мітрального клапана.

Тема 2. Аортальні вади серця: основні симптоми та синдроми на підставі клініко–інструментальних методів обстеження.

Етіологічні фактори та механізми розвитку аортальної недостатності та аортального стенозу. Зміни гемодинаміки при аортальних вадах серця. Основні скарги хворих на аортальний стеноз та недостатність аортального клапана. Дані огляду, пальпації передсерцевої ділянки та перкусії при аортальних вадах серця. Аускультативна картина стенозу аортального отвору та аортальної недостатності. ЕКГ– та ФКГ–ознаки аортальних вад серця. Рентгенологічні ознаки аортальних вад.

Тема 3. Основні симптоми та синдроми при артеріальних гіпертензіях. Гіпертонічні кризи.

Визначення ВОЗ/МТГ для артеріальної гіпертензії, есенціальної гіпертензії (гіпертонічної хвороби) та симптоматичної гіпертензії. Основні фактори ризику гіпертонічної хвороби та механізми її розвитку. Класифікація гіпертонічної хвороби за рівнем артеріального тиску та за ураженням органів–мішеней. Основні скарги хворого на гіпертонічну хворобу, дані огляду, пальпації прекардіальної ділянки, перкусії меж серцевої тупості та аускультативні дані серця. ЕКГ–ознаки змін міокарда при гіпертонічній хворобі. Симптоматичні артеріальні гіпертензії. Ускладнені та неускладнені гіпертонічні кризи.

Тема 4. Ішемічна хвороба серця: основні симптоми та синдроми при стенокардії та інфаркті міокарда.

Визначення поняття «ішемічна хвороба серця» (ІХС). Основні патогенетичні механізми та фактори ризику ІХС. Сучасна класифікація ІХС. Визначення та основні клінічні прояви стенокардії. Функціональні класи стенокардії. Методи об'єктивної діагностики стенокардії (ЕКГ, добове моніторування ЕКГ, навантажувальні тести, коронарографія, сцинтиграфія серця). Нестабільна стенокардія, поняття про гострий

коронарний синдром. Визначення та основні клінічні прояви гострого інфаркту міокарда. Дані фізикальних методів обстеження хворих на гострий інфаркт міокарда. Періодизація інфаркту міокарда. ЕКГ–зміни при різних формах інфаркту міокарда в різні періоду його перебігу. Сучасні лабораторні маркери некрозу міокарда.

Тема 5. Синдром серцевої недостатності: основні клінічні та інструментальні методи обстеження. Гостра та хронічна судинна недостатність.

Визначення серцевої недостатності та основні патогенетичні шляхи її розвитку. Сучасна класифікація серцевої недостатності (стадії серцевої недостатності, гемодинамічний варіант, функціональні класи пацієнтів). Основні клінічні прояви серцевої недостатності та дані інструментальних і лабораторних методів дослідження, що підтверджують її наявність. Судинна недостатність та основні її різновиди: знепритомнення, колапс, шок. Поняття про синкопальні стани, механізм їх виникнення та основні клінічні прояви.

Змістовий розділ 7. Основні симптоми та синдроми при захворюваннях органів дихання.

Конкретні цілі:

- Узагальнювати результати розпитування, фізикального та інструментального обстеження хворого з конкретною патологією органів дихання та вирізнити основні симптоми та синдроми її ураження
- Ідентифікувати основні синдроми при захворюваннях дихальної системи та пояснювати механізми їх розвитку
- Вибирати адекватні методи обстеження при конкретних синдромах ураження бронхо–легеневої системи
- Інтерпретувати основні результати лабораторного та інструментального обстежень органів дихання при конкретній патології
- Демонструвати володіння сучасними класифікаціями захворювань системи дихання

Тема 6. Основні клінічні прояви при хронічному бронхіті та бронхіальній астмі. Хронічні обструктивні захворювання легень.

Визначення та основні механізми розвитку хронічного бронхіту та бронхіальної астми. Основні скарги та дані фізикального обстеження хворих на хронічний бронхіт і бронхіальну астму. Синдром бронхіальної обструкції, мукоциліарної недостатності та підвищеної повітряності легень. Основні методи інструментальної діагностики. Лабораторні ознаки бронхіальної астми за даними загального аналізу крові та дослідження харкотиння. Визначення та основні клінічні прояви бронхоектатичної хвороби. Поняття про хронічне обструктивне захворювання легень.

Тема 7. Основні симптоми та синдроми при пневмоніях на підставі клінікоінструментальних та лабораторних методів дослідження.

Пневмосклероз. Рак легень.

Визначення та сучасна класифікація пневмоній (госпітальна, негоспітальна, аспіраційна, пневмонія у осіб з послабленим імунітетом), класифікація за характером ураження легень (плевропневмонія, бронхопневмонія, інтерстиціальна пневмонія). Основні етіологічні чинники пневмонії. Скарги хворих та особливості даних фізикальних

методів обстеження хворих на плевро- та бронхопневмонію. Критерії тяжкого перебігу пневмонії. Можливості інструментальної діагностики ущільнення легеневої тканини. Лабораторні ознаки запального синдрому при пневмоніях. Основні причини розвитку пневмосклерозу. Дані фізикального та інструментального обстеження хворого із пневмосклерозом. Основні клінічні форми раку легень: особливості проявів при центральній та периферичній локалізації раку. Синдром ущільнення легеневої тканини.

Тема 8. Основні симптоми та синдроми при плевритах на підставі клінікоінструментальних та лабораторних методів дослідження.

Причини розвитку запалення плевральних листків. Шляхи утворення та циркуляції внутрішньоплевральної рідини в нормі та при патології. Особливості скарг хворого при сухому та ексудативному плевриті, відмінність даних фізикального обстеження (пальпації, перкусії, аускультатії легень) при різних формах плевриту. Синдроми накопичення рідини та повітря у плевральній порожнині. Можливості інструментальної діагностики. Плевральна пункція: дослідження вмісту плевральної порожнини. Відмінність між ексудатом та трансудатом за даними фізикального та лабораторного обстеження. Основні клінічні прояви та стадії синдрому дихальної недостатності при захворюваннях легень.

Змістовий розділ 8. Основні симптоми та синдроми при захворюваннях шлунково–кишкового тракту і системи виділення.

Конкретні цілі:

- Узагальнювати результати розпитування, фізикального та інструментального обстеження хворого з конкретною патологією шлунково–кишкового тракту або системи виділення і вирізняти основні симптоми та синдроми їх ураження
- Ідентифікувати основні синдроми при захворюваннях травної та видільної системи та пояснювати механізми їх розвитку
- Тракувати зміни основних лабораторних показників при патології органів шлунково–кишкового тракту та системи виділення
- Вибирати адекватні методи обстеження при конкретних захворюваннях травної та видільної систем
- Демонструвати володіння сучасними класифікаціями захворювань шлунково–кишкового тракту та системи виділення

Тема 9. Клініко-інструментальне та лабораторне дослідження хворих на хронічний гастрит, пептичну виразку шлунка та 12-палої кишки, захворювання кишківника. Основні симптоми та синдроми.

Визначення та сучасна класифікація гастриту і пептичної виразки шлунка та 12-палої кишки. Основні етіологічні чинники цих захворювань. Розповсюдженість хелікобактеріозу, умови пошкодження слизової оболонки шлунка та 12-палої кишки. Основні скарги хворих на хронічний гастрит та пептичну виразку. Особливості болювого синдрому в залежності від локалізації патологічного вогнища та стану кислотопродукуючої функції шлунка. Прояви диспептичного синдрому при хронічному гастриті та пептичній виразці шлунка і 12-палої кишки. Можливості інструментального та лабораторного обстеження хворих. Основні ускладнення пептичної виразки шлунка та 12-палої кишки. Синдром шлункової кровотечі. Основні симптоми та синдроми у хворих на ентерит та коліт: синдром кишкової диспепсії, синдроми мальабсорбції та мальдигестії, синдром подразненого кишківника.

Тема 10. Основні симптоми та синдроми при захворюваннях гепато-біліарної системи

Визначення та принципи сучасної класифікації хронічного холециститу та холангіту. Поняття про дискінезії жовчовивідних шляхів та їх типи. Основні скарги хворих на холецистит і холангіт. Дані фізикального обстеження пацієнтів із хронічним холециститом та холангітом. Поняття про кутанно-вісцеральні та вісцero-кутанні симптоми при захворюваннях жовчовивідних шляхів. Інструментальні методи дослідження при патології жовчовивідних шляхів, лабораторна діагностика та результати дуоденального зондування. Жовчнокам'яна хвороба: основні скарги та дані фізикального обстеження. Особливості больового синдрому. Основні прояви жовтяничного синдрому та синдрому холестазу, їх лабораторні ознаки.

Визначення та принципи сучасної класифікації хронічного гепатиту та цирозу печінки. Основні етіологічні чинники розвитку гепатиту та цирозу печінки. Механізм ураження печінки при гепатитах вірусної етіології. Основні скарги хворих на гепатити та цирози печінки, особливості результатів огляду та дані фізикального обстеження. Морфологічні та біохімічні ознаки ураження печінки. Поняття про індекс гістологічної активності та критерії Чайлда–Пью. Синдроми портальної гіпертензії, печінкової недостатності та гепатолієнальний синдром при ураженнях печінки. Основні ускладнення цирозів печінки.

Тема 11. Основні симптоми та синдроми при захворюваннях нирок – гострому та хронічному гломерулонефриті та пієлонефриті.

Визначення та сучасна класифікація гломерулонефриту та пієлонефриту. Основні механізми розвитку гломерулонефриту та пієлонефриту. Скарги хворих при ураженні нирок та результати фізикального обстеження хворих на гломеруло– та пієлонефрит. Набряковий синдром та синдром артеріальної гіпертензії при захворюваннях нирок. Можливості інструментальної діагностики патології нирок. Лабораторне дослідження сечі, аналіз та інтерпретація результатів загальноклінічного аналізу сечі, дослідження сечі за Нечипоренком, Амбюрже, Адис–Каковським, Зимницьким. Сечовий, нефротичний синдроми при захворюваннях нирок. Результати біохімічного дослідження крові при патології нирок. Синдроми ниркової недостатності та ниркової кольки. Визначення та класифікація хронічної хвороби нирок.

Змістовий розділ 9. Ендокринні захворювання, патологія системи крові та інтерпретація результатів лабораторних методів обстеження.

Конкретні цілі:

- Узагальнювати результати розпитування, фізикального та інструментального обстеження хворого з конкретним ендокринним захворюванням або патологією системи крові та вирізняти основні симптоми та синдроми їх ураження
- Ідентифікувати основні синдроми при захворюваннях ендокринної та кровотворної системи та пояснювати механізми їх розвитку
- Тракувати зміни основних лабораторних показників при патології ендокринної та кровотворної систем
- Вибирати адекватні методи обстеження при конкретних ендокринних захворюваннях та патології системи крові

Тема 12. Основні симптоми та синдроми при анеміях. Загальноклінічний аналіз крові.

Визначення та сучасна класифікація анемії. Основні лабораторні критерії анемії. Механізм розвитку нестачі заліза в організмі та виникнення залізодефіцитної анемії. Основні клінічні прояви сидеропенічного та загальногіпоксичного синдромів при залізодефіцитній анемії. Лабораторні критерії залізодефіцитної анемії. Причини та патогенез В12–фолієводефіцитної анемії. Прояви загальноанемічного синдрому, синдромів ураження органів травлення, фунікулярного мієлозу та ураження периферичної крові при В12–фолієводефіцитній анемії. Основні лабораторні ознаки В12–фолієводефіцитної анемії. Вроджені та набуті гемолітичні анемії: прояви загальноанемічного, жовтяничного синдромів, спленомегалії та гемосидерозу внутрішніх органів. Основні лабораторні критерії гемолітичних анемії та особливості порушення обміну білірубину. Аналіз та інтерпретація загальноклінічного дослідження крові.

Тема 13. Геморагічні синдроми та патологія системи згортання крові. Синдром дисемінованого внутрішньосудинного мікрозсідання крові. Основні компоненти системи згортання крові. Фактори розвитку кровоточивості та причини геморагічних синдромів – тромбоцитопенії, коагулопатії, геморагічні васкуліти. Характеристика геморагічного синдрому при гемофіліях, тромбоцитопенічній пурпурі та хворобі Шенляйн–Геноха. Прояви суставного, абдомінального, ниркового та анемічного синдромів при цих захворюваннях. Основні методи лабораторної діагностики геморагічних синдромів. Причини розвитку та патогенез синдрому дисемінованого внутрішньосудинного зсідання крові (ДВЗ). Стадії та клінічні прояви ДВЗ–синдрому, його основні лабораторні критерії.

Тема 14. Основні симптоми та синдроми при цукровому діабеті. Основні клінічні прояви захворювань щитовидної залози.

Визначення та сучасна класифікація цукрового діабету. Основні фактори ризику та механізми розвитку діабету 1 і 2 типів. Скарги, особливості огляду хворих та дані фізикального обстеження при діабеті 1 та 2 типу. Сучасна лабораторна діагностика цукрового діабету, діагностичне значення вмісту глікозилизованого гемоглобіну та імунореактивного інсуліну. Найбільш часті коматозні стани при цукровому діабеті (гіперкетонемічна, гіпоглікемічна кома), механізм розвитку, клінічні прояви, перша допомога.

Основні етіологічні чинники ураження щитовидної залози. Гіпертиреоїдний та гіпотиреоїдний синдроми при захворюваннях щитовидної залози. Дифузний токсичний зоб. Основні скарги хворого, результати фізикального, інструментального та лабораторного обстеження. Поняття про тиреотоксичний криз. Основні клінічні прояви мікседеми, поняття про гіпотиреоїдну кому.

Структура навчальної дисципліни «Пропедевтика внутрішньої медицини»

Назви розділів і тем	Кількість годин				
	Усього	Лекції	Практичні заняття	СРС	
				Індивід.	Самост.
БЛОК 1. Основні методи обстеження хворих в клініці внутрішніх хвороб					

<i>Змістовий розділ 1. Введення в клініку внутрішніх хвороб. Основні правила розпитування та огляду хворого.</i>					
Тема 1. Роль і місце пропедевтики внутрішньої медицини серед клінічних дисциплін терапевтичного профілю. Схема історії хвороби. Основні скарги хворих. Анамнестична частина історії хвороби. Загальний огляд хворого.	8	2	2	–	4
<i>Змістовий розділ 2. Фізикальні та інструментальні методи дослідження стану бронхо–легеневої системи.</i>					
Тема 2. Пальпація грудної клітки. Методика проведення порівняльної та топографічної перкусії легень.	10	2	2		6
Тема 3. Аускультация легень. Основні та додаткові дихальні шуми. Інструментальні та лабораторні методи дослідження органів дихання.	8		2		6
<i>Змістовий розділ 3. Фізикальні методи дослідження серцево-судинної системи. Інструментальні методи дослідження серцево–судинної системи</i>					
Тема 4. Фізикальні методи дослідження серцево-судинної системи. Розпит та загальний огляд хворих. Дослідження пульсу (артеріального, венозного, псевдокапілярного) та артеріального тиску. Пальпація, перкусія меж відносної та серцевої тупості, визначення ширини судинного пучка.	10	2	2		6
Тема 5. Аускультация серця. Нормальні серцеві тони. органічні та функціональні серцеві шуми. Електрокардіографічний метод дослідження функції серця. Методика реєстрації та розшифрування ЕКГ.	10	2	2		6
<i>Змістовий розділ 5. Основні методи дослідження органів шлунково–кишкового тракту та нирок</i>					

Тема 6. Розпит та огляд хворих із захворюваннями шлунково–кишкового тракту. Огляд, поверхнева та глибока пальпація відділів шлунково–кишкового тракту	6		2	–	4
Тема 7. Методична пальпація печінки, селезінки, нирок. Інструментальні та лабораторні методи дослідження стану шлунково–кишкового тракту.	7	–	2	–	5
Проміжний контроль знань студентів	1	-	1	-	
Усього годин з БЛОКУ 1 – 60	60	8	15		37
БЛОК 2.Симптоми та синдроми при захворюваннях внутрішніх органів					
<i>Змістовий розділ 6. Основні симптоми та синдроми при захворюваннях серцево–</i>					

Назви розділів і тем	Кількість годин				
	Усього	Лекції	Практичні заняття	СРС	
				Індивід.	Самост.
<i>судинної системи</i>					
Тема 8. Симптоми та синдроми при артеріальних гіпертензіях. Гіпертонічні кризи.	10	2	4	-	4
Тема 9. Ішемічна хвороба серця: основні симптоми та синдроми при стенокардії та інфаркті міокарда.	2		2		
Тема 10. Синдром серцевої недостатності: основні клінічні та інструментальні методи обстеження. Гостра та хронічна судинна недостатність.	2		2		
Тема 11. Мітральні вади серця: основні симптоми та синдроми на підставі клініко–інструментальних методів обстеження.	6	–	2	-	4

Тема 12. Аортальні вади серця: основні симптоми та синдроми на підставі клініко–інструментальних методів обстеження.	6	–	2	-	4
Змістовий розділ 7. Основні симптоми та синдроми при захворюваннях органів дихання					
Тема 13. Основні клінічні прояви при хронічному бронхіті та бронхіальній астмі. Хронічне обструктивне захворювання легень.	6	2	2	-	2
Тема 14. Основні симптоми та синдроми при пневмоніях на підставі клініко-інструментальних та лабораторних методів дослідження. Пневмосклероз. Рак легень.	2		2		
Тема 15. Основні симптоми та синдроми при плевритах на підставі клініко-інструментальних та лабораторних методів дослідження.	4		4		

Змістовий розділ 8. Основні симптоми та синдроми при захворюваннях шлунково–кишкового тракту і системи виділення					
Тема 16. Клініко-інструментальне та лабораторне дослідження хворих на хронічний гастрит, пептичну виразку шлунка та 12 палої кишки, захворювання кишківника. Основні симптоми та синдроми	6	2	2	-	2
Тема 17. Основні симптоми та синдроми при жовчовивідних шляхів – хронічному холециститі, холангіті, жовчокам'яній хворобі. Основні клінічні та лабораторні прояви хронічних гепатитів і цирозів печінки.	6		4		2

Тема 18. Основні симптоми та синдроми при захворюваннях нирок – гострому та хронічному гломерулонефриті та пієлонефриті. Хронічна хвороба нирок.	4		4		
<i>Змістовий розділ 9. Ендокринні захворювання, патологія системи крові та інтерпретація результатів лабораторних методів обстеження</i>					
Тема 19. Основні симптоми та синдроми при анеміях. Загальноклінічний аналіз крові.	6	2	2	-	2
Тема 20. Геморогічний синдром та патологія системи згортання крові. Синдром дисемінованого внутрішньо судинного мікрозсідання крові.	5	1	2		2
Тема 21. Основні симптоми та синдроми при цукровому діабеті.	4		2		2
Тема 22. Основні клінічні прояви захворювань щитовидної залози.	4		2		2
Підсумковий контроль знань та умінь студентів з виявлення основних симптомів та синдромів захворювань внутрішніх органів	2		2		
Усього годин з БЛОКУ 2 – 75 Кредитів ECTS - 2,5	75	9	40		26
УСЬОГО ГОДИН З ДИСЦИПЛІНИ – 135 КРЕДИТІВ – 4,5	135	17	55		63

* Курація хворого із патологією, самостійно обраною студентом під час вивчення відповідного змістового розділу із написанням історії хвороби.

Зміст навчальної дисципліни

4.1. План лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
----------	------------	--------------------

БЛОК 1. Основні методи обстеження хворих в клініці внутрішніх хвороб		
1.	Тема 1. Роль і місце пропедевтики внутрішньої медицини серед клінічних дисциплін терапевтичного профілю. Схема історії хвороби. Анамнестична частина історії хвороби. Загальний огляд хворого.	2
2.	Тема 2. Основні скарги хворих із захворюваннями органів дихання. Огляд та пальпація грудної клітки. Методика проведення порівняльної та топографічної перкусії легень. Аускультация легень. Основні та додаткові дихальні шуми. Інструментальні та лабораторні методи дослідження органів дихання.	2
3.	Тема 3. Фізикальні методи дослідження серцево-судинної системи. Розпит та загальний огляд хворих. Дослідження пульсу (артеріального, венозного, псевдокапілярного) та артеріального тиску. Пальпація, перкусія меж відносної та серцевої тупості, визначення ширини судинного пучка.	2
4.	Тема 4. Аускультация серця. Нормальні серцеві тони. Нормальні серцеві тони. органічні та функціональні серцеві шуми.	2
Усього з блоку 1		8
БЛОК 2. Симптоми та синдроми при захворюваннях внутрішніх органів		
1.	Тема 5. Симптоми та синдроми при артеріальних гіпертензіях. Гіпертонічні кризи. Ішемічна хвороба серця: основні симптоми та синдроми при стенокардії та інфаркті міокарда. Синдром серцевої недостатності. Гостра та хронічна судинна недостатність.	2
2.	Тема 6. Основні клінічні прояви при хронічному бронхіті, бронхіальній астмі, хронічному обструктивному захворюванні легень, пневмоніях, плевритах.	2
3.	Тема 7. Основні симптоми та синдроми при хронічному гастриті, пептичній виразці шлунка та 12палої кишки, захворювання кишківника, при жовчовивідних шляхів – хронічному холециститі, холангіті, жовчнокам'яній хворобі, гострому та хронічному гломерулонефриті та пієлонефриті.	2
4.	Тема 8. Основні симптоми та синдроми при анеміях. Геморагічні синдроми та патологія системи згортання крові.	2
5.	Тема 9. Плеврити сухий та ексудативний: симптоми та синдроми на підставі клініко-інструментальних та лабораторних методів дослідження. Синдроми накопичення рідини та повітря у плевральній порожнині при патології бронхо–легеневої системи.	2
Усього з блоку 2		9
УСЬОГО З ДИСЦИПЛІНИ		17

4.2. План практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
БЛОК 1.		
Основні методи обстеження хворих в клініці внутрішніх хвороб		
<i>Змістовний розділ 1.</i>		
<i>Введення в клініку внутрішніх хвороб.</i>		
<i>Основні правила розпитування та огляду хворого.</i>		

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Роль і місце пропедевтики внутрішньої медицини серед клінічних дисциплін терапевтичного профілю. Схема історії хвороби. Анамнестична частина історії хвороби. Загальний огляд хворого.	2,0
<i>Змістовний розділ 2.</i>		
<i>Фізикальні та інструментальні методи дослідження стану бронхо–легеневої системи.</i>		
2.	Тема 2. Пальпація грудної клітки. Методика проведення порівняльної та топографічної перкусії легень.	2,0
3.	Тема 3. Аускультация легень. Основні та додаткові дихальні шуми. Інструментальні та лабораторні методи дослідження органів дихання.	2,0
4.	Тема 4. Фізикальні методи дослідження серцево-судинної системи. Розпит та загальний огляд хворих. Дослідження пульсу (артеріального, венозного, псевдокапілярного) та артеріального тиску. Пальпація, перкусія меж відносної та серцевої тупості, визначення ширини судинного пучка.	2,0
5.	Тема 5. Аускультация серця. Нормальні серцеві тони. Нормальні серцеві тони. органічні та функціональні серцеві шуми.	2,0
6.	Тема 6. Розпит та огляд хворих із захворюваннями шлунково–кишкового тракту. Огляд, глибока та поверхнева пальпація відділів кишківника та шлунка	2,0
7.	Тема 7. Методична пальпація печінки, селезінки, нирок. Інструментальні та лабораторні методи дослідження стану шлунково–кишкового тракту.	2,0

8.	Проміжний контроль знань студентів	1,0
----	------------------------------------	-----

Усього з блоку 1		15
-------------------------	--	-----------

БЛОК 2.		
Симптоми та синдроми при захворюваннях внутрішніх органів		
<i>Змістовий розділ 6. Основні симптоми та синдроми при захворюваннях серцево-судинної системи</i>		

9.	Тема 8. Симптоми та синдроми при артеріальних гіпертензіях. Гіпертонічні кризи. Синдром серцевої недостатності.	4,0
----	---	-----

10.	Тема 9. Ішемічна хвороба серця: основні симптоми та синдроми при стенокардії та інфаркті міокарда.	2,0
-----	--	-----

11.	Тема 10. Синдром серцевої недостатності: основні клінічні та інструментальні методи обстеження. Гостра та хронічна судинна недостатність.	2,0
-----	---	-----

12.	Тема 11. Мітральні вади серця: основні симптоми та синдроми на підставі клініко-інструментальних методів обстеження.	2,0
-----	--	-----

13.	Тема 12. Аортальні вади серця: основні симптоми та синдроми на підставі клініко-інструментальних методів обстеження.	2,0
-----	--	-----

<i>Змістовий розділ 7. Основні симптоми та синдроми при захворюваннях органів дихання</i>		
---	--	--

14.	Тема 13. Основні клінічні прояви при хронічному бронхіті, бронхіальній астмі, хронічному обструктивному захворюванні легень.	2,0
-----	--	-----

15.	Тема 14. Основні симптоми та синдроми при пневмоніях на підставі клініко-інструментальних та лабораторних методів дослідження. Пневмосклероз. Рак легень.	2,0
-----	---	-----

16.	Тема 15. Основні симптоми та синдроми при плевритах на підставі клініко-інструментальних та лабораторних методів дослідження.	4,0
-----	---	-----

<i>Змістовий розділ 8. Основні симптоми та синдроми при захворюваннях шлунково-кишкового тракту і системи виділення</i>		
---	--	--

17.	Тема 14. Клініко-інструментальне та лабораторне дослідження хворих на хронічний гастрит, пептичну виразку шлунка та 12палої кишки, захворювання кишківника. Основні симптоми та синдроми.	2,0
-----	---	-----

18.	Тема 15. Основні симптоми та синдроми при захворюваннях жовчовивідних шляхів – хронічному холециститі, холангіті, жовчокам'яній хворобі. Основні клінічні та лабораторні прояви хронічних гепатитів і цирозів печінки.	4,0
19.	Тема 16. Основні симптоми та синдроми при захворюваннях нирок – гострому та хронічному гломерулонефриті та пієлонефриті. Хронічна хвороба нирок.	4,0
<i>Змістовий розділ 9. Ендокринні захворювання, патологія системи крові та інтерпретація результатів лабораторних методів обстеження</i>		
20.	Тема 15. Основні симптоми та синдроми при анеміях. Загально-клінічний аналіз крові.	2,0
21.	Тема 16. Геморагічні синдроми та патологія системи згортання крові. Синдром дисемінованого внутрішньосудинного мікрозсідання крові.	2,0
22.	Тема 17. Основні симптоми та синдроми при цукровому діабеті.	2,0
23.	Тема 18. Основні клінічні прояви захворювань щитовидної залози.	2,0
24.	Підсумковий контроль знань та умінь студентів з виявлення основних симптомів та синдромів захворювань внутрішніх органів.	2,0
Усього з блоку 2		40
УСЬОГО З ДИСЦИПЛІНИ		55

4.3. Самостійна робота

Основними видами самостійної роботи студентів є:

- Передаудиторна підготовка до практичних занять
- Самостійне опрацювання тем, які не входять до плану аудиторних занять
- Опанування методами обстеження хворого
- Опанування навичками інструментальних методів обстеження хворого
- Аналіз та інтерпретація результатів інструментальних та лабораторних методів обстеження хворого
- Самостійна курація хворих із написанням історії хвороби
- Підготовка до проміжних та підсумкових модульних контролів – Виконання індивідуальної роботи

№ з/п	Назва теми (або зміст роботи)	Кількість годин
-------	-------------------------------	-----------------

БЛОК 1: «Основні методи обстеження хворих в клініці внутрішніх хвороб»		
1.	Підготовка до практичних занять – теоретична та опрацювання методів фізикального обстеження хворого	
2.	Самостійне опрацювання тем, які не входять до плану аудиторних занять: Інструментальні та лабораторні методи дослідження органів дихання Інструментальні методи дослідження серцево-судинної системи	- 8,0
3.	Оволодіння умінням аналізувати: – результати дослідження функції зовнішнього дихання	-
№ з/п	Назва теми (або зміст роботи)	Кількість годин
	– дані електрокардіографічного дослідження	4
	– результати інтрагастральної рН-метрії та дуодентального зондування	4
4.	Написання історії хвороби (анамнестична частина)	4
5.	Індивідуальна робота: – Проведення досліджень функції зовнішнього дихання у показових хворих, обробка отриманих даних та доповідь на занятті – Реєстрація ЕКГ, участь у проведенні інструментальних досліджень у показових хворих з обробкою даних та доповіддю на занятті – Проведення обстеження показового хворого та підготовка огляду наукової літератури щодо досліджуваного випадку	4 2 4
6.	Підготовка до проміжних контролів засвоєння матеріалу: – Проміжний контроль № 1 (змістові модулі 1, 2) – Проміжний контроль № 2 (змістові модулі 3, 4) – Проміжний контроль № 3 (змістовий модуль 5)	3, в т.ч 2
7.	Підготовка до підсумкового контролю знань та умінь студентів з основних методів обстеження хворих в клініці внутрішніх хвороб	4
Усього з блоку 1		37
БЛОК 2: «Симптоми та синдроми при захворюваннях внутрішніх органів»		
1.	Передаудиторна теоретична підготовка до практичних занять за планом практичних занять	4
2.	Опрацювання тем, які не викладаються на практичних заняттях: Синдром серцевої недостатності: основні клінічні та інструментальні методи обстеження. Геморагічні синдроми та патологія системи згортання крові. Синдром дисемінованого внутрішньосудинного згортання крові. Основні симптоми та синдроми при анеміях.	- 4 4 2

	Основні симптоми та синдроми при цукровому діабеті. Основні клінічні прояви захворювань щитовидної залози.	2
	Аортальні вади серця: основні симптоми та синдроми на підставі клініко- інструментальних методів обстеження	4
3.	Курація хворого із написанням історії хвороби	4
4.	Підготовка до підсумкового контролю знань та умінь з виявлення основних симптомів і синдромів захворювань внутрішніх органів	2
Усього з блоку 2		26
РАЗОМ З ДИСЦИПЛІНИ		63

Завдання для самостійної роботи

Базовий перелік видів самостійної роботи студентів, розроблений відповідно до структури навчальної дисципліни, представлений у р. 6 «Самостійна робота». Обов'язковим видом самостійної роботи студентів є курація хворих та написання розгорнутої історії хвороби, що передбачено при вивченні блоку № 2 «Симптоми та синдроми при захворюваннях внутрішніх органів». При цьому завданнями для самостійної роботи є:

1. Тижневе спостереження за хворим (розпитування, фізикальне обстеження, оцінка результатів інструментальних та лабораторних обстежень) із патологією серцево-судинної системи із написанням історії хвороби та представленням клінічного випадку на практичному занятті.
2. Тижневе спостереження за хворим (розпитування, фізикальне обстеження, оцінка результатів інструментальних та лабораторних обстежень) із патологією бронхолегеневої системи із написанням історії хвороби та представленням клінічного випадку на практичному занятті.
3. Тижневе спостереження за хворим (розпитування, фізикальне обстеження, оцінка результатів інструментальних та лабораторних обстежень) із патологією травної системи із написанням історії хвороби та представленням клінічного випадку на практичному занятті.
4. Тижневе спостереження за хворим (розпитування, фізикальне обстеження, оцінка результатів інструментальних та лабораторних обстежень) із патологією сечовивідної системи із написанням історії хвороби та представленням клінічного випадку на практичному занятті.
5. Тижневе спостереження за хворим (розпитування, фізикальне обстеження, оцінка результатів інструментальних та лабораторних обстежень) із патологією ендокринної системи із написанням історії хвороби та представленням клінічного випадку на практичному занятті.
6. Тижневе спостереження за хворим (розпитування, фізикальне обстеження, оцінка результатів інструментальних та лабораторних обстежень) із патологією

кровотворної системи із написанням історії хвороби та представленням клінічного випадку на практичному занятті.

Студент самостійно обирає те захворювання, за яким він проводитиме курацію (розпитування, обстеження) пацієнта.

БЛОК 1

«Основні методи обстеження хворих в клініці внутрішніх хвороб»:

1. Основні методи діагностики внутрішніх хвороб.
2. Схема розпитування обстежуваного. Основні структурні частини анамнезу.
3. Послідовність проведення загального огляду хворого.
4. Типи тілобудови та основні їх критерії.
5. Послідовність пальпації лімфатичних вузлів та характеристика отриманих даних.
6. Правила проведення огляду голови та шиї.
7. Послідовність проведення огляду тулуба та кінцівок.
8. Статичний огляд грудної клітки, діагностичне значення основних симптомів.
9. Динамічний огляд грудної клітки, діагностичне значення основних симптомів.
10. Огляд передсерцевої ділянки, діагностичне значення основних симптомів.
11. Послідовність проведення огляду живота, визначення основних симптомів.
12. Основні властивості пульсу, правила та послідовність їх визначення.
13. Правила вимірювання артеріального тиску. Визначення систолічного та діастолічного тиску за методом Короткова, розрахунок пульсового, середньодинамічного тиску.
14. Пальпаторне дослідження грудної клітки: послідовність проведення, клінічне значення основних симптомів.
15. Пальпаторне дослідження передсерцевої ділянки, визначення клінічного значення знайдених симптомів.
16. Поверхнева пальпація живота: алгоритм проведення та аналізу отриманих даних.
17. Теоретичні засади та принципи глибокої методичної ковзної пальпації живота за методом Образцова-Стражеска.
18. Пальпаторне дослідження сигмоподібної, сліпої кишки, термінального відділу клубової кишки, їх властивості в нормі.
19. Правила пальпації висхідної та нисхідної ободової кишки, їх властивості в нормі.
20. Методи визначення нижньої межі шлунка.
21. Пальпаторне дослідження поперечної ободової кишки, основні властивості.
22. Правила пальпації печінки, діагностичне значення основних симптомів.
23. Пальпаторне дослідження селезінки.
24. Способи визначення наявності рідини у черевній порожнині.
25. Послідовність проведення порівняльної перкусії легень. Основні перкуторні тони та механізм їх формування.
26. Алгоритм проведення топографічної перкусії легень. Топографічні параметри легень в нормі та при патології.
27. Перкуторне дослідження серця – відносна серцева тупість: нормальні межі та їх зміщення при змінах камер серця.
28. Перкуторне дослідження серця – абсолютна серцева тупість: нормальні межі та їх зміщення внаслідок серцевих та позасерцевих причин.

29. Перкуторне визначення судинного пучка, його діагностичне значення.
30. Перкусія печінки за методом Образцова: послідовність проведення, параметри в нормі та при патології.
31. Перкусія печінки за методом Курлова: послідовність проведення, параметри в нормі та при патології.
32. Перкуторне визначення меж селезінки. Правила проведення, причини збільшення селезінки.
33. Аускультация легень – визначення основних дихальних шумів, їх якісних та кількісних змін.
34. Аускультация легень – визначення додаткових дихальних шумів, їх класифікація, алгоритм характеристики аускультативної картини легень
35. Механізми утворення та різновиди хрипів, їх діагностичне значення.
36. Основні причини утворення крепітації та шуму тертя плеври. Їх діагностичне значення та способи диференціювання.
37. Правила та послідовність дослідження бронхофонії, її діагностичне значення.
38. Аускультация серця – серцеві тони, механізм їх формування та зміни за силою і тембром.
39. Розщеплення та роздвоєння серцевих тонів, поняття про акцентування II тону.
40. Додаткові серцеві тони – ритм перепілки та ритм галопу.
41. Аускультация серцевих шумів: класифікація та умови виникнення.
42. Аускультация серцевих шумів: послідовність характеристики, відмінності між органічними та функціональними шумами.
43. Діастолічні функціональні шуми (Флінта, Кумбса, Грехема–Стіла): умови виникнення та діагностичне значення.
44. Правила аналізу ЕКГ. Критерії синусового ритму, підрахунок ЧСС та визначення положення електричної осі серця.
45. ЕКГ–ознаки порушень автоматизму.
46. ЕКГ–ознаки порушень збудливості. Диференціація основних видів екстрасистол.
47. ЕКГ–ознаки порушень провідності. Класифікація порушень провідності.
48. ЕКГ–ознаки фібриляції та тріпотіння передсердь. Механізми їх виникнення.
49. ЕКГ–ознаки фібриляції та тріпотіння шлуночків.

БЛОК № 2:

«Симптоми та синдроми при захворюваннях внутрішніх органів»:

1. Синдром ущільнення легеневої тканини: причини, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
2. Синдром підвищення повітряності легень: причини, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
3. Синдром накопичення рідини в плевральній порожнині: причини, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
4. Синдром накопичення повітря в плевральній порожнині: причини, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
5. Синдром бронхіальної обструкції: причини, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
6. Синдром болю в серці: етіологія, патогенез, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.

7. Синдром серцевої недостатності: етіологія, патогенез, класифікація, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
8. Синдром судинної недостатності: етіологія, патогенез, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
9. Синдром артеріальної гіпертензії: етіологія, патогенез, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
10. Диспептичний синдром: етіологія, патогенез, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
11. Дисфагічний синдром; етіологія, патогенез, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
12. Типи дискінезії жовчовивідних шляхів: основні клінічні прояви, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
13. Синдром портальної гіпертензії: етіологія, патогенез, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
14. Синдром жовтяниці: етіологія, патогенез, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
15. Синдром шлунково-кишкової кровотечі: етіологія, патогенез, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
16. Нефротичний синдром: етіологія, патогенез, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
17. Сечовий синдром: етіологія, патогенез, клінічні, лабораторні та Інструментальні методи діагностики.
18. Синдром гострої ниркової недостатності: етіологія, патогенез, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
19. Синдром хронічної ниркової недостатності: етіологія, патогенез, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
20. Анемічний синдром; етіологія, патогенез, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
21. Гіперпластичний синдром при хворобах органів кровотворення: етіологія, патогенез, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
22. Геморагічні синдроми: класифікація, патогенез, клінічні та лабораторні методи діагностики.
23. Гіпертиреодний синдром: основні причини, клінічні прояви, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
24. Гіпотиреодний синдром: основні причини, клінічні прояви, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
25. Бронхіти: класифікація, основні клінічні прояви, діагностика.
26. Бронхоектатична хвороба: класифікація, основні клінічні прояви, діагностика.
27. Бронхіальна астма: класифікація, основні клінічні прояви, діагностика.
28. Емфізема легень: симптоматика, діагностика.
29. Госпітальна та позагоспітальна пневмонії: класифікація, основні клінічні прояви, діагностика.
30. Сухий та ексудативний плеврити: симптоматика, діагностика.
31. Рак легень: основні клінічні форми, симптоматика, діагностика.
32. Мітральні вади серця: основні клінічні прояви, діагностика.
33. Аортальні вади серця: основні клінічні прояви, діагностика.

34. Ішемічна хвороба серця: основні клінічні прояви та діагностика стенокардії.
35. Ішемічна хвороба серця: основні клінічні прояви та діагностика гострого інфаркту міокарда.
36. Гіпертонічна хвороба: сучасна класифікація, клінічні прояви, діагностика.
37. Симптоматичні артеріальні гіпертензії: класифікація; дані фізикального, інструментального та лабораторного обстеження, які дозволяють запідозрити вторинну артеріальну гіпертензію.
38. Хронічний гастрит: класифікація, основні клінічні прояви, діагностика.
39. Пептична виразка шлунка та 12-палої кишки: класифікація, основні клінічні прояви, діагностика.
40. Хронічний холецистит та холангіт: класифікація, основні клінічні прояви, діагностика.
41. Жовчнокам'яна хвороба: стадії розвитку, симптоматика, діагностика.
42. Гепатити: основні клінічні прояви, діагностика.
43. Цирози печінки: основні клінічні прояви, діагностика.
44. Гострий та хронічний гломерулонефрит: основні клінічні прояви, діагностика.
45. Гострий та хронічний пієлонефрит: основні клінічні прояви, діагностика.
46. Анемії: класифікація, основні синдроми.
47. Залізодефіцитна анемія: патогенез, клінічні прояви, лабораторні критерії.
48. В₁₂-фолієводефіцитна анемія: патогенез, клінічні прояви, лабораторні критерії.
49. Гемолітична анемія: класифікація, основні синдроми, лабораторні критерії.
50. Гемофілія: класифікація, основні клінічні прояви, лабораторна діагностика.
51. Тромбоцитопенічна пурпура: основні клінічні прояви, лабораторна діагностика.
52. Геморагічний васкуліт (хвороба Шенляйн–Геноха): основні клінічні прояви, лабораторна діагностика.
53. Цукровий діабет: класифікація, основні симптоми та синдроми, лабораторна діагностика.

Індивідуальні завдання

За бажанням студента під час вивчення відповідних тем він може виконувати індивідуальну роботу, яка проводиться в позаурочний час та при успішному її виконанні додатково оцінюється викладачем.

Перелік та зміст індивідуальних завдань можуть визначатись у кожному окремому випадку залежно від матеріально-технічного забезпечення кафедр. Орієнтовний перелік індивідуальних завдань:

1. Проведення розпитування показового хворого, його загального огляду та огляду голови, шиї, кінцівок із виділенням основних симптомів та синдромів захворювання.
2. Проведення досліджень функції зовнішнього дихання у показових хворих, обробка отриманих даних та доповідь на занятті
3. Реєстрація ЕКГ, участь у проведенні інструментальних досліджень серцевосудинної системи у показових хворих з обробкою даних та доповіддю на занятті

4. Проведення фізикального та інструментального обстеження показового хворого із підготовкою огляду наукової літератури щодо досліджуваного випадку
5. Робота з літературою й іншими джерелами інформації та підготовка реферативного повідомлення про сучасні методи обстеження хворих у клініці внутрішніх хвороб
6. Робота з літературою й іншими джерелами інформації та підготовка реферативного повідомлення про особливості синдромної діагностики захворювання із типовим перебігом, обраного за бажанням студента

Типові тестові задачі для розв'язування на практичних заняттях:

1. Ранковий кашель виникає при:
 - А) Бронхоектатичній хворобі.
 - Б) Ларингіті.
 - В) Пневмонії.
 - Г) Сухому плевриті.
 - Д) Рак легень.

2. Збільшення однієї із половин грудної клітини зустрічається при:
 - А) Розвитку плевральних спайок чи повному зрощенні плевральної щілини.
 - Б) Ексудативному плевриті.
 - В) Пневмосклерозі.
 - Г) Бронхіті.
 - Д) Бронхопневмонії.

3. Фізіологічна задишка виникає при:
 - а) крупозної пневмонії;
 - б) захворюваннях серцево-судинної системи;
 - в) захворюваннях кровотворної системи;
 - г) підвищеному фізичному навантаженні.

4. При огляді лікар знайшов кілевидну грудну клітку, при пальпації - "чотки". Зазначена форма грудної клітки може бути при:
 - а) емфіземі легень;
 - б) у сильно виснажених людей;
 - в) у хворих на рахіт.

4.4. Забезпечення освітнього процесу

1. Мультимедійні проектори, комп'ютери, екрани для мультимедійних презентацій, лекційні презентації.
2. Демонстраційні екрани, ноутбуки, файли у Power Point та Word з задачами «Крок-1» для практичних та підсумкових занять.

3. Екзаменаційні білети.

При вивченні дисципліни використовуються всі різновиди методів навчання, рекомендовані для вищої школи, а саме:

- за джерелами знань: словесні (пояснення, лекція, бесіда, дискусія); наочні (демонстрація); практичні (практична робота, опанування практичними навичками), на яких робиться особливий акцент при вивченні дисципліни;
- за логікою навчального процесу: аналітичний (виділення окремих симптомів захворювання), синтетичний (з'ясування взаємозв'язку симптомів та виділення синдромів захворювання), їх поєднання – аналітико-синтетичний, а також індуктивний метод (переважно при вивченні блоку1), дедуктивний (при вивченні блоку 2), їх поєднання – традуктивний метод (при вивченні обох модулів);
- за рівнем самостійної розумової діяльності: проблемний, частково-пошуковий, дослідницький.

Поєднуючи та узагальнюючи наведені вище методи навчання, при вивченні дисципліни доцільно впроваджувати такі методи організації навчальних занять як: –метод клінічних кейсів,

- проблемно-дослідницький метод,
- метод індивідуальних навчально-дослідних завдань,
- метод конкурентних груп,
- метод тренінгових технологій,
- метод проведення наукових конференцій із застосуванням інтерактивних, міждисциплінарних та інформаційно-комп'ютерних технологій

Видами навчальної діяльності студента, згідно з навчальним планом, є лекції, практичні заняття, самостійна робота студентів.

Лекційний і практичний етапи навчання студентів по можливості формуються у такій послідовності, щоб теми лекцій передували практичним заняттям.

Практичні заняття тривалістю 2 академічні години (80 хвилин) проходять у терапевтичній клініці (відділенні терапевтичного профілю) та складаються з чотирьох структурних частин:

- 1) засвоєння теоретичної частини теми,
- 2) демонстрація викладачем методики дослідження тематичного хворого,
- 3) робота студентів по відпрацюванню практичних навичок біля ліжка хворого під контролем викладача,
- 4) вирішення ситуаційних завдань та тест-контроль засвоєння матеріалу.

При проведенні практичних занять основне місце посідає опанування практичними навичками з фізикального обстеження хворого та робота безпосередньо із пацієнтами.

На підставі засвоєння клінічних методів обстеження хворого, вміння їх синтезувати та інтерпретувати, оцінювати та аналізувати у студента формується клінічне мислення та навички встановлення синдромного діагнозу, що і є основним завданням пропедевтичної терапії.

Самостійна робота студентів посідає у вивченні дисципліни вагоме місце. Окрім традиційної передаудиторної підготовки з теоретичних питань пропедевтики внутрішньої медицини, вона включає роботу студентів у відділеннях терапевтичного стаціонару, клінічних лабораторіях та відділеннях функціональної діагностики в позааудиторний час,

ефективність якої повинна забезпечуватись викладачами та допоміжним персоналом кафедри пропедевтики внутрішньої медицини. До самостійної роботи включено курацію хворих з написанням історії хвороби, яка передбачає розпитування та повне фізикальне обстеження хворого з визначенням провідних синдромів, призначення діагностичних маніпуляцій та участь у алгоритмі надання медичної допомоги даному хворому.

5. Підсумковий контроль

Перелік питань підсумкового контролю (екзамену)

Перелік питань до засвоєння блоку № 1 «Основні методи обстеження хворих в клініці внутрішніх хвороб»:

1. Основні методи діагностики внутрішніх хвороб.
2. Схема розпитування обстежуваного. Основні структурні частини анамнезу.
3. Послідовність проведення загального огляду хворого.
4. Типи тілобудови та основні їх критерії.
5. Послідовність пальпації лімфатичних вузлів та характеристика отриманих даних.
6. Правила проведення огляду голови та шиї.
7. Послідовність проведення огляду тулуба та кінцівок.
8. Статичний огляд грудної клітки, діагностичне значення основних симптомів.
9. Динамічний огляд грудної клітки, діагностичне значення основних симптомів.
10. Огляд передсерцевої ділянки, діагностичне значення основних симптомів.
11. Послідовність проведення огляду живота, визначення основних симптомів.
12. Основні властивості пульсу, правила та послідовність їх визначення.
13. Правила вимірювання артеріального тиску. Визначення систолічного та діастолічного тиску за методом Короткова, розрахунок пульсового, середньодинамічного тиску.
14. Пальпаторне дослідження грудної клітки: послідовність проведення, клінічне значення основних симптомів.
15. Пальпаторне дослідження передсерцевої ділянки, визначення клінічного значення знайдених симптомів.
16. Поверхнева пальпація живота: алгоритм проведення та аналізу отриманих даних.
17. Теоретичні засади та принципи глибокої методичної ковзної пальпації живота за методом Образцова-Стражеска.
18. Пальпаторне дослідження сигмоподібної, сліпої кишки, термінального відділу клубової кишки, їх властивості в нормі.
19. Правила пальпації висхідної та нисхідної ободової кишки, їх властивості в нормі.
20. Методи визначення нижньої межі шлунка.
21. Пальпаторне дослідження поперечної ободової кишки, основні властивості.
22. Правила пальпації печінки, діагностичне значення основних симптомів.
23. Пальпаторне дослідження селезінки.
24. Способи визначення наявності рідини у черевній порожнині.
25. Послідовність проведення порівняльної перкусії легень. Основні перкуторні тони та механізм їх формування.

26. Алгоритм проведення топографічної перкусії легень. Топографічні параметри легень в нормі та при патології.
27. Перкуторне дослідження серця – відносна серцева тупість: нормальні межі та їх зміщення при змінах камер серця.
28. Перкуторне дослідження серця – абсолютна серцева тупість: нормальні межі та їх зміщення внаслідок серцевих та позасерцевих причин.
29. Перкуторне визначення судинного пучка, його діагностичне значення.
30. Перкусія печінки за методом Образцова: послідовність проведення, параметри в нормі та при патології.
31. Перкусія печінки за методом Курлова: послідовність проведення, параметри в нормі та при патології.
32. Перкуторне визначення меж селезінки. Правила проведення, причини збільшення селезінки.
33. Аускультация легень – визначення основних дихальних шумів, їх якісних та кількісних змін.
34. Аускультация легень – визначення додаткових дихальних шумів, їх класифікація, алгоритм характеристики аускультативної картини легень
35. Механізми утворення та різновиди хрипів, їх діагностичне значення.
36. Основні причини утворення крепітації та шуму тертя плеври. Їх діагностичне значення та способи диференціювання.
37. Правила та послідовність дослідження бронхофонії, її діагностичне значення.
38. Аускультация серця – серцеві тони, механізм їх формування та зміни за силою і тембром.
39. Розщеплення та роздвоєння серцевих тонів, поняття про акцентування II тону.
40. Додаткові серцеві тони – ритм перепілки та ритм галопу.
41. Аускультация серцевих шумів: класифікація та умови виникнення.
42. Аускультация серцевих шумів: послідовність характеристики, відмінності між органічними та функціональними шумами.
43. Діастолічні функціональні шуми (Флінта, Кумбса, Грехема–Стіла): умови виникнення та діагностичне значення.
44. Правила аналізу ЕКГ. Критерії синусового ритму, підрахунок ЧСС та визначення положення електричної осі серця.
45. ЕКГ–ознаки порушень автоматизму.
46. ЕКГ–ознаки порушень збудливості. Диференціація основних видів екстрасистол.
47. ЕКГ–ознаки порушень провідності. Класифікація порушень провідності.
48. ЕКГ–ознаки фібриляції та тріпотіння передсердь. Механізми їх виникнення.
49. ЕКГ–ознаки фібриляції та тріпотіння шлуночків.

Перелік питань до засвоєння блоку № 2 «Симптоми та синдроми при захворюваннях внутрішніх органів»:

54. Синдром ущільнення легеневої тканини: причини, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
55. Синдром підвищення повітряності легень: причини, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.

56. Синдром накопичення рідини в плевральній порожнині: причини, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
57. Синдром накопиченні повітря в плевральній порожнині: причини, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
58. Синдром бронхіальної обструкції: причини, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
59. Синдром болю в серці: етіологія, патогенез, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
60. Синдром серцевої недостатності: етіологія, патогенез, класифікація, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
61. Синдром судинної недостатності: етіологія, патогенез, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
62. Синдром артеріальної гіпертензії: етіологія, патогенез, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
63. Диспептичний синдром: етіологія, патогенез, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
64. Дисфагічний синдром; етіологія, патогенез, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
65. Типи дискінезії жовчовивідних шляхів: основні клінічні прояви, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
66. Синдром портальної гіпертензії: етіологія, патогенез, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
67. Синдром жовтяниці: етіологія, патогенез, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
68. Синдром шлунково-кишкової кровотечі: етіологія, патогенез, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
69. Нефротичний синдром: етіологія, патогенез, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
70. Сечовий синдром: етіологія, патогенез, клінічні, лабораторні та Інструментальні методи діагностики.
71. Синдром гострої ниркової недостатності: етіологія, патогенез, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
72. Синдром хронічної ниркової недостатності: етіологія, патогенез, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
73. Анемічний синдром; етіологія, патогенез, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
74. Гіперпластичний синдром при хворобах органів кровотворення: етіологія, патогенез, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
75. Геморагічні синдроми: класифікація, патогенез, клінічні та лабораторні методи діагностики.
76. Гіпертиреοїдний синдром: основні причини, клінічні прояви, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
77. Гіпотиреοїдний синдром: основні причини, клінічні прояви, лабораторні та інструментальні методи діагностики.
78. Бронхіти: класифікація, основні клінічні прояви, діагностика.
79. Бронхоектатична хвороба: класифікація, основні клінічні прояви, діагностика.

80. Бронхіальна астма: класифікація, основні клінічні прояви, діагностика.
81. Емфізема легень: симптоматика, діагностика.
82. Госпітальна та позагоспітальна пневмонії: класифікація, основні клінічні прояви, діагностика.
83. Сухий та ексудативний плеврити: симптоматика, діагностика.
84. Рак легень: основні клінічні форми, симптоматика, діагностика.
85. Мітральні вади серця: основні клінічні прояви, діагностика.
86. Аортальні вади серця: основні клінічні прояви, діагностика.
87. Ішемічна хвороба серця: основні клінічні прояви та діагностика стенокардії.
88. Ішемічна хвороба серця: основні клінічні прояви та діагностика гострого інфаркту міокарда.
89. Гіпертонічна хвороба: сучасна класифікація, клінічні прояви, діагностика.
90. Симптоматичні артеріальні гіпертензії: класифікація; дані фізикального, інструментального та лабораторного обстеження, які дозволяють запідозрити вторинну артеріальну гіпертензію.
91. Хронічний гастрит: класифікація, основні клінічні прояви, діагностика.
92. Пептична виразка шлунка та 12-палої кишки: класифікація, основні клінічні прояви, діагностика.
93. Хронічний холецистит та холангіт: класифікація, основні клінічні прояви, діагностика.
94. Жовчнокам'яна хвороба: стадії розвитку, симптоматика, діагностика.
95. Гепатити: основні клінічні прояви, діагностика.
96. Цирози печінки: основні клінічні прояви, діагностика.
97. Гострий та хронічний гломерулонефрит: основні клінічні прояви, діагностика.
98. Гострий та хронічний пієлонефрит: основні клінічні прояви, діагностика.
99. Анемії: класифікація, основні синдроми.
100. Залізодефіцитна анемія: патогенез, клінічні прояви, лабораторні критерії.
101. В₁₂-фолієводефіцитна анемія: патогенез, клінічні прояви, лабораторні критерії.
102. Гемолітична анемія: класифікація, основні синдроми, лабораторні критерії.
103. Гемофілія: класифікація, основні клінічні прояви, лабораторна діагностика.
104. Тромбоцитопенічна пурпура: основні клінічні прояви, лабораторна діагностика.
105. Геморагічний васкуліт (хвороба Шенляйн–Геноха): основні клінічні прояви, лабораторна діагностика.
106. Цукровий діабет: класифікація, основні симптоми та синдроми, лабораторна діагностика.

Комплекти практичних завдань формуються безпосередньо з переліку практичних навичок, якими має опанувати студент під час вивчення кожного з двох модулів дисципліни, що являють собою стандартизовані за методикою виконання практичні роботи.

**Перелік практичних навичок, які має засвоїти студент при вивченні блоку № 1
«Основні методи обстеження хворих в клініці внутрішніх хвороб»:**

1. Провести розпитування хворого. Зробити висновок щодо отриманих анамнестичних даних. Визначити основні симптоми та синдроми.

2. Провести загальний огляд показового хворого. Визначити провідні симптоми.
3. Провести огляд голови та шиї показового хворого. Визначити клінічне значення симптомів.
4. Провести огляд тулуба та кінцівок показового хворого. Визначити клінічне значення симптомів.
5. Провести огляд грудної клітки хворого із бронхо–легеневою патологією, оцінити статичні та динамічні ознаки.
6. Провести огляд передсерцевої ділянки, визначити клінічне значення симптомів.
7. Провести огляд живота, визначити клінічне значення симптомів.
8. Провести пальпаторне дослідження грудної клітки визначити клінічне значення симптомів.
9. Провести пальпаторне дослідження лімфовузлів, оцінити результати.
10. Провести пальпаторне дослідження щитовидної залози, оцінити отримані дані.
11. Провести пальпаторне дослідження пульсу, визначити клінічне значення симптомів.
12. Провести пальпаторне дослідження передсерцевої ділянки, визначити клінічне значення симптомів.
13. Провести поверхневу пальпацію живота, визначити клінічне значення симптомів.
14. Провести пальпаторне дослідження сигмоподібної кишки, визначити клінічне значення симптомів.
15. Провести пальпаторне дослідження сліпої кишки, визначити клінічне значення симптомів.
16. Провести пальпаторне дослідження висхідного відділу ободової кишки визначити клінічне значення симптомів.
17. Провести пальпаторне дослідження низхідного відділу ободової кишки, визначити клінічне значення симптомів.
18. Провести пальпаторне дослідження поперечної ободової кишки, визначити клінічне значення симптомів.
19. Провести пальпаторне дослідження печінки, визначити клінічне значення симптомів.
20. Провести пальпаторне дослідження селезінки, визначити діагностичне значення симптомів.
21. Провести пальпаторне і перкуторне дослідження нирок, визначити діагностичне значення симптомів.
22. Визначити нижню межу шлунка, оцінити отримані дані.
23. Визначити наявність рідини у черевній порожнині, дати клінічну оцінку.
24. Провести вимірювання артеріального тиску на верхніх кінцівках, оцінити отримані дані.
25. Провести вимірювання артеріального тиску на нижніх кінцівках, оцінити отримані дані.
26. Провести порівняльну перкусію легень і визначити клінічне значення симптомів.
27. Провести топографічну перкусію легень і визначити діагностичне значення симптомів.
28. Провести перкуторне дослідження серця, визначити межі відносної тупості серця, дати клінічну оцінку.

29. Провести перкуторне дослідження серця, визначити межі абсолютної тупості серця, дати клінічну оцінку.
30. Методом перкусії визначити межі печінки, оцінити діагностичне значення симптомів.
31. Методом перкусії визначити межі селезінки, дати клінічну оцінку.
32. Провести аускультацию легень, визначити кількісні та якісні зміни дихання, дати клінічну оцінку.
33. Провести аускультацию легень, визначити додаткові дихальні шуми, дати клінічну оцінку.
34. Провести дослідження бронхофонії, дати клінічну оцінку.
35. Провести аускультацию артерій, визначити діагностичне значення симптомів.
36. Провести аускультацию серця, визначити зміни його тонів, дати клінічну оцінку.
37. Провести аускультацию серця, визначити діагностичне значення шумів серця.
38. Проаналізувати ЕКГ хворого з порушенням автоматизму серця.
39. Проаналізувати ЕКГ хворого із порушенням збудливості серця. Провести диференціальну діагностику екстрасистол.
40. Проаналізувати ЕКГ хворого із порушенням провідності серця.
41. Проаналізувати ЕКГ хворого із комбінованим порушенням збудливості та провідності серця.
42. Проаналізувати ФКГ хворого із вадою серця.

**Перелік практичних навичок які має засвоїти студент при вивченні блоку № 2
«Симптоми та синдроми при захворюваннях внутрішніх органів»:**

1. Провести фізикальне обстеження хворого із мітральною вадою серця. Визначити провідні симптоми та синдроми.
2. Провести фізикальне обстеження хворого із аортальною вадою серця. Визначити провідні симптоми та синдроми.
3. Провести фізикальне обстеження хворого на артеріальну гіпертензію. Визначити провідні симптоми та синдроми.
4. Провести розпит хворого на ішемічну хворобу серця (стабільну стенокардію напруги), деталізувати больовий синдром, визначити функціональний клас пацієнта.
5. Провести загальний огляд та фізикальне обстеження хворого на гострий інфаркт міокарда. Визначити основні симптоми та синдроми.
6. Оцінити ЕКГ хворого із гострим інфарктом міокарда, визначити характер та локалізацію ураження серцевого м'яза.
7. Провести фізикальне обстеження хворого із серцевою недостатністю. Визначити основні симптоми та синдроми, встановити функціональний клас пацієнта.
8. Провести розпит та огляд хворого із обструктивним захворюванням легень. Визначити основні симптоми та синдроми, з урахуванням даних спірографії встановити стадію захворювання.
9. Провести пальпацію, перкусію грудної клітки та аускультацию легень у хворого із обструктивним захворюванням легень. Визначити основні симптоми та синдроми.
10. Провести розпит та фізикальне дослідження хворого на пневмонію. Визначити основні симптоми та синдроми.

11. Провести розпит та фізикальне обстеження хворого із плевритом. Визначити характер плевриту, основні симптоми та синдроми.
12. Провести розпитування, огляд та пальпацію живота у хворого на хронічний гастрит. Визначити провідні синдроми.
13. Проаналізувати результати інтрагастральної рН-метрії у хворого на хронічний гастрит. Оцінити кислотоутворюючу функцію шлунка.
14. Провести розпитування, огляд та пальпацію живота у хворого на пептичну виразку шлунка/12-палої кишки. Визначити основні синдроми, розпізнати можливу локалізацію виразки.
15. Провести розпитування, огляд та та пальпацію живота у хворого на хронічний холецистит. Перевірити основні симптоми, характерні для ураження жовчного міхура. Визначити основні синдроми.
16. Провести розпитування, огляд та та пальпацію живота у хворого на хронічний холангіт. Визначити основні синдроми.
17. Оцінити дані багатомоментного дуоденального зондування пацієнта із захворюванням жовчовивідних шляхів. Визначити основні симптоми та локалізацію ураження.
18. Провести розпитування та огляд хворого на гепатит (або цироз печінки). Визначити основні симптоми та синдроми.
19. Провести фізикальне дослідження хворого на гепатит (або цироз печінки). Визначити основні синдроми з урахуванням даних біохімічного дослідження крові та аналізу сечі.
20. Провести фізикальне дослідження хворого із захворюванням нирок (пієлонефритом або гломерулонефритом). Визначити основні синдроми.
21. Проаналізувати загальноклінічний аналіз сечі хворого із захворюванням нирок, аналіз сечі за методами Зимницького та Нечипоренка. Визначити основні симптоми та синдроми. Зробити висновок про характер ураження нирок.
22. Провести фізикальне обстеження хворого із анемією. Визначити основні симптоми та синдроми, з урахуванням загального аналізу крові визначити характер анемії.
23. Провести розпитування та загальний огляд хворого на цукровий діабет, дослідити пульс на судинах верхніх та нижніх кінцівок, виміряти артеріальний тиск. Визначити основні симптоми та синдроми.

«0» варіант екзаменаційного білету

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Рівень вищої освіти – магістр

Галузь знань: 22 Охорона здоров'я Спеціальність

222 Медицина

Навчальна дисципліна – **ПРОПЕДЕВТИКА ВНУТРІШНЬОЇ МЕДИЦИНИ**

Варіант № 0

1. Історія розвитку пропедевтики внутрішньої медицини в Україні – **максимальна кількість балів – 20.**

2. Синдром бронхіальної обструкції: причини, клінічні, лабораторні та інструментальні методи діагностики– **максимальна кількість балів – 20.**
3. Практичний навик: методика топографічної та порівняльної перкусії легень – **максимальна кількість балів – 20.**
4. Ситуаційна задача: У хворої 60 років, що протягом 20 років страждає на гіпертонічну хворобу, після стресової ситуації раптово виник напад задишки. Об'єктивно: положення ортопное, Ps – 120 за 1 хв., АТ 210/120 мм рт. ст. І тон над верхівкою серця послаблений, у діастолі прослуховується додатковий тон, ЧД – 32/хв. Дихання над нижніми відділами легень послаблене, поодинокі незвучні вологі дрібнопухирчасті хрипи. Який попередній діагноз? Етіологія та патогенез даної патології. Які методи дослідження ви призначите хворому для уточнення діагнозу? – **максимальна кількість балів – 20.**

*Затверджено на засіданні кафедри терапевтичних та хірургічних дисциплін»,
протокол № ____ від «__» _____ 2020 р.*

Завідувач кафедри

професор Зак М.Ю.

Екзаменатор

професор Зак М.Ю.

Приклад підсумкової контрольної роботи за блоком 1

Вирішення задач Крок-1

1. Провівши визначення нижньої границі правої легені лікар знайшов, що вона по всіх топографічних лініях на 2 см вище норми. Про яке захворювання повинен подумати лікар?

- А - лівосторонній ексудативний плеврит
- В - правобічний ексудативний плеврит
- С - осередкова пневмонія
- Д - хронічний бронхіт
- Е - часткова пневмонія

2. Провівши визначення нижньої границі правої легені лікар знайшов, що вона по всіх топографічних лініях на 2 см вище норми. Яке додаткове дослідження необхідно провести?

- А - Рентгенологічне

- У - Бронхофонія
- С - Бронхографія
- Д - Біопсія
- Е - рентгеноскопія

3. При перкусії грудної клітки лікар виявив притуплення легеневого звуку ліворуч. Верхня границя цього притуплення має форму параболічної лінії з вершиною по задній пахвовій лінії. Пальпаторно голосове тремтіння не визначається. Про який патологічний процес повинен подумати лікар? А - лівосторонній ексудативний плеврит

- У - правобічний ексудативний плеврит
- С - осередкова пневмонія
- Д - хронічний бронхіт
- Е - часткова пневмонія

І так 30 задач з наступним розбором типових помилок.

Приклад підсумкової контрольної роботи за блоком 2

Вирішення задач Крок-2

1. Проводячи аускультацию серця, лікар приклав стетоскоп у верхівки серця, потім - в 2ому міжребер'ї праворуч від грудини, після - в 2-ому міжребер'ї ліворуч від грудини, потім - у основи мечоподібного відростка, далі - ліворуч від грудини в місці прикріплення 3 й 4 реберних хрящів до грудини. Який клапан лікар вислухав першим? А. Аортальний клапан.
В. Мітральний клапан.
С. Тристулковий клапан.
Д. Клапан легеневої артерії.
Е. Мітральний і тристулковий.
2. Проводячи аускультацию серця, лікар приклав стетоскоп у верхівки серця, потім - в 2ому міжребер'ї праворуч від грудини, після - в 2-ому міжребер'ї ліворуч від грудини, потім - у основи мечоподібного відростка, далі - ліворуч від грудини в місці прикріплення 3 й 4 реберних хрящів до грудини. Який клапан лікар вислухав у другій точці аускультации? А. Аортальний клапан.
В. Мітральний клапан.
С. Тристулковий клапан.
Д. Клапан легеневої артерії.
Е. Мітральний і тристулковий.
3. Проводячи аускультацию серця, лікар приклав стетоскоп у верхівки серця, потім - в 2ому міжребер'ї праворуч від грудини, після - в 2-ому міжребер'ї ліворуч від грудини, потім - у основи мечоподібного відростка, далі - ліворуч від грудини в місці прикріплення 3 й 4 реберних хрящів до грудини. Який клапан лікар вислухав у третій точці аускультации? А. Аортальний клапан.
В. Мітральний клапан.

- С. Тристулковий клапан.
- Д. Клапан легеневої артерії.
- Е. Мітральний і тристулковий.

4. Проводячи аускультацию серця, лікар приклав стетоскоп у верхівки серця, потім - в 2-ому міжребер'ї праворуч від грудини, після - в 2-ому міжребер'ї ліворуч від грудини, потім - у основи мечоподібного відростка, далі - ліворуч від грудини в місці прикріплення 3 й 4 реберних хрящів до грудини. Який клапан лікар вислухав останнім? А. Аортальний клапан.
- В. Мітральний клапан.
 - С. Тристулковий клапан.
 - Д. Клапан легеневої артерії.
 - Е. Мітральний і тристулковий.

І так 30 задач з наступним розбором типових помилок.

6. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання

Методи навчання:

- а) лекції,
- б) практичні заняття,
- в) самостійна робота студентів,
- г) консультації.

Тематичні плани лекцій, практичних занять та СРС розкривають проблемні питання відповідних розділів пропедевтики внутрішньої медицини. У лекційному курсі максимально використовуються дидактичні засоби (мультимедійні презентації, слайди, учбові кінофільми, демонстрацію тематичних хворих). Лекційний та практичний етапи навчання студентів складаються, переважно, таким чином, щоб лекції передували відповідним практичним заняттям та при ротації тематичних розділів, читались одним блоком.

Практичні заняття проводять на клінічній базі кафедри. Методика організації практичних занять з пропедевтики внутрішньої медицини передбачає необхідність:

- зробити студента учасником процесу надання медичної допомоги пацієнтам від моменту їх госпіталізації, обстеження, постановки діагнозу, лікування до виписки зі стаціонару;
- оволодіти професійними практичними навичками; навичками роботи в команді студентів, лікарів, інших учасників процесу надання медичної допомоги;
- сформувати у студента, як у майбутнього фахівця, розуміння відповідальності за рівень своєї підготовки, її удосконалення протягом навчання і професійної діяльності.

Для реалізації зазначеного необхідно на першому занятті відповідного розділу надати студенту детальний план роботи в клініці та забезпечити умови для його реалізації.

Цей план повинен включати:

- дослідження, які має засвоїти студент (або ознайомитись);

- алгоритми (протоколи) обстежень, постановки діагнозу, лікування, профілактики відповідно до стандартів доказової медицини;
- курацію пацієнтів, яку має здійснювати студент протягом курсу;
- доповіді історії хвороби пацієнта у навчальній групі, на клінічних обходах, практичних конференціях.

Курація пацієнта передбачає:

- 1) з'ясування скарг хворого, анамнезу захворювання та життя, проведення опитування за органами та системами;
- 2) проведення фізикального обстеження хворого та визначення основних симптомів захворювання;
- 3) аналіз даних лабораторного та інструментального обстеження;
- 4) формулювання діагнозу;
- 5) призначення лікування;
- 6) визначення заходів первинної та вторинної профілактики;
- 7) доповідь результатів обстеження хворого командою студентів у навчальній групі, розбір під керівництвом викладача правильності встановлення діагнозу, диференційного діагнозу, призначеного обстеження, лікувальної тактики, оцінки прогнозу та працездатності, профілактики.

На практичних заняттях студентам рекомендується вести протоколи, в які необхідно вносити короткі відомості про хворих, обстежених під час практичного заняття, діагноз, план обстеження та призначене лікування.

СРС та індивідуальна робота студентів складає 30-56% у навчальному плані. Вона включає:

- ✓ доаудиторну та позааудиторну підготовку студентів з питань курсу дисципліни;
- ✓ роботу студентів у відділеннях на клінічній базі кафедри, у тому числі у лабораторіях та відділеннях (кабінетах) функціональної діагностики, інтерпретацію даних лабораторних та інструментальних методів дослідження при внутрішній патології у позааудиторний час;
- ✓ засвоєння практичних навичок за допомогою роботи з хворими;
- ✓ індивідуальну СРС (виступ на науково-практичній конференції клініки, написання статей, доповідь реферату на практичному занятті, участь у роботі студентського гуртка, олімпіадах з дисципліни тощо);
- ✓ роботу в комп'ютерному класі по підготовці до іспиту Крок-2; ✓ опрацювання тем, які не входять до плану аудиторних занять.

Викладачі кафедри забезпечують можливість здійснювати СРС під час практичних занять та проводять контроль та оцінку її виконання. Теми, що винесені на самостійне опрацювання, оцінюються під час підсумкового контролю.

Методи контролю

Практичні заняття проводяться з включенням:

- 1) контролю початкового рівня знань за допомогою тестів;
- 2) опитування студентів за темою заняття;
- 3) ведення 1-2 хворих з захворюваннями та станами, що відповідають тематиці заняття, з наступним обговоренням правильності встановлення діагнозу, диференціальної

діагностики та лікувальних заходів із застосуванням засад доказової медицини і у відповідності до Національних та Європейських настанов і протоколів;

4) розгляду результатів додаткових методів дослідження (лабораторних та інструментальних), які застосовуються при діагностиці і проведенні диференційного діагнозу, розгляд яких передбачений темою практичного заняття;

5) контролю кінцевого рівня знань за тестовими завданнями, складеними у форматі Крок-2.

Засвоєння теми (**поточний контроль**) контролюється на практичному занятті відповідно до конкретних цілей, засвоєння змістових розділів – на практичних підсумкових заняттях. Застосовуються такі засоби оцінки рівня підготовки студентів: комп'ютерні тести, розв'язання ситуаційних задач, проведення лабораторних досліджень і трактування та оцінка їх результатів, аналіз і оцінка результатів інструментальних досліджень і параметрів, що характеризують функції організму людини, контроль засвоєння практичних навичок.

Поточний контроль здійснюється викладачем академічної групи після засвоєння студентами кожної теми дисципліни та виставляються оцінки з використанням 200-бальної шкали університету, яка відповідає 200-бальній шкалі ECTS.

Підсумкове заняття (ПЗ) – проводиться після логічно завершеної частини дисципліни, що складається з сукупності навчальних елементів робочої програми, яка поєднує усі види підготовки (теоретичної, практичної і т. ін.), елементи освітньо-професійної програми (навчальної дисципліни, усіх видів практик, атестації), що реалізуються відповідними формами навчального процесу. Кафедра забезпечує інформацією для підготовки до ПЗ на інформаційному стенді та на сайті кафедри такі матеріали:

- базові та якірні тестові завдання ЛП «Крок-2»;
- перелік теоретичних питань (у т.ч. питання із самостійної роботи);
- перелік практичних навичок;
- перелік препаратів, рецепти яких повинен виписувати студент;
- перелік облікових медичних документів;
- критерії оцінки знань і умінь студентів;
- графік відпрацювання студентами пропущених занять впродовж семестру.

Проведення підсумкового заняття :

1. Вирішення пакету тестових завдань за змістом навчального матеріалу, який включає наступне:
 - базові тестові завдання з дисципліни, які охоплюють зміст навчального матеріалу підсумкового заняття у кількості **30 тестів**, що відповідають БД «Крок-2». Критерій оцінювання – **70,0%** вірно вирішених завдань; «склав» або «не склав»);
1. Оцінювання освоєння практичних навичок (критерії оцінювання – «виконав» або «не виконав»).
2. Під час оцінювання знань студента з теоретичних питань, а також питань для самостійної роботи, що входять до даного підсумкового заняття, студенту виставляється оцінка за багатобальною шкалою, як і оцінка за поточну навчальну діяльність (ПНД).

3. Завдання з практичної та професійної підготовки, що відображають уміння та навички під час курації тематичних хворих, оцінювання результатів лабораторних та інструментальних методів досліджень та вибору лікувальної тактики, які визначені у вищенаведеному переліку даної робочої програми.

4. Завдання з діагностики та надання допомоги при невідкладних станах.

Підсумкове заняття приймається викладачем академічної групи. Форми проведення ПЗ стандартизовані і включають контроль усіх видів підготовки (теоретичної, практичної, самостійної і т. ін.), вирішення тестових завдань «Крок-2», передбачених даною робочою програмою. На початку заняття студенти вирішують тестові завдання «Крок-2» у кількості 30 завдань, потім біля ліжка хворого викладач групи приймає практичні навички, які оцінюються «виконав», «не виконав», потім студенти пишуть письмову роботу, в кожному білеті містяться 5 теоретичних питань, в які входять питання, винесені для самостійної роботи, після цього проводиться усна співбесіда зі студентом, після чого виставляється оцінка за ПЗ.

Підсумковий семестровий контроль проводиться після завершення вивчення дисципліни у формі підсумкової контрольної роботи (ПКР).

ПКР проводиться викладачем академічної групи на останньому занятті. До ПКР допускаються студенти, які за результатами поточного контролю набрали не менше 70 балів у осінньому семестрі та 40 балів у весняному семестрі. Максимальний бал в осінньому семестрі складає 120, у весняному – 80. На ПКР в осінньому семестрі студент може отримати від 50 до 80 балів, у весняному – від 30 до 40 (див. нижче таблицю).

Оцінювання індивідуальних завдань студента. На засіданні кафедри затверджено перелік індивідуальних завдань (участь з доповідями в студентських конференціях, профільних олімпіадах, підготовка аналітичних оглядів з презентаціями з перевіркою на плагіат) та визначена кількість балів за їх виконання, які можуть додаватись, як заохочувальні (**не більше 10**). Бали за індивідуальні завдання одноразово нараховуються студентіві тільки комісійно (комісія – зав. кафедри, завуч, викладач групи) лише за умов успішного їх виконання та захисту. В жодному разі загальна сума балів за ПНД не може перевищувати 120 балів.

Оцінювання самостійної роботи студентів. Засвоєння тем, які виносяться лише на самостійну роботу, перевіряється під час підсумкових занять та підсумкових контрольних робіт.

З метою оцінки результатів навчання з усієї дисципліни проводиться **підсумковий контроль у формі екзамену, який рекомендовано для навчальних дисциплін, що є складовою інтегрованих тестових іспитів ЄДКІ та «Крок-2»**. До екзамену допускаються лише студенти, яким зараховані обидві підсумкові контрольні роботи (за блоком 1 та 2) з дисципліни.

Екзамен з дисципліни «Пропедевтика внутрішньої медицини» - це процес, протягом якого перевіряються отримані за 3 курс:

- рівень теоретичних знань;
- розвиток творчого мислення;
- навички самостійної роботи;
- компетенції - вміння синтезувати отримані знання і застосовувати їх у вирішенні практичних завдань.

Кафедра забезпечує для підготовки до екзамену на інформаційному стенді та на сайті кафедри такі матеріали:

- базові та якірні тестові завдання «Крок-2»;
- перелік теоретичних питань (у т.ч. питання із самостійної роботи);
- перелік практичних навичок;
- перелік препаратів, рецепти яких повинен виписувати студент;

- критерії оцінки знань і умінь студентів;
- графік відпрацювання студентами пропущених занять впродовж семестру.

Проведення екзамену.

1. Оцінювання теоретичних знань за складеними на кафедрі білетами, які містять два теоретичних питання з розділів дисципліни, які вивчалися протягом навчального року.

2. Оцінювання засвоєння практичних навичок.

3. Оцінювання вирішення ситуаційної задачі.

Розподіл балів при оцінюванні - див. вище у прикладі екзаменаційного білету. Максимальна оцінка на екзамені – 80 балів, екзамен вважається складеним, якщо набрано не менше 50 балів (критерії оцінювання див. нижче за таблицею).

Розподіл балів, які отримують студенти

Як зазначено вище, в кожному блоці (семестрі) використовується 200-бальна шкала.

У першому блоці(в осінньому семестрі) на поточному контролі максимальна сума балів складає 120, мінімальна – 70.

У цьому семестрі 23 практичних заняття (46 академічних годин).

Поточний контроль здійснюється на 22 практичних заняттях.

Відповідно, **максимальна оцінка на кожному поточному практичному занятті становить: 120 балів : 22 заняття = 5,5 балів. Мінімальна оцінка – 70 балів : 22 заняття = 3,2 бала.**

Оцінка нижче, ніж 3,2 бала, означає «незадовільно», заняття не зараховане і підлягає відпрацюванню в установленому порядку.

Підсумковий контроль (ПКР) здійснюється на останньому, 23-му, практичному занятті. За ПКР за блоком 1 студент може максимально отримати 80 балів. ПКР вважається зарахованою, якщо студент набрав не менше ніж 50 балів.

У другому блоці (у весняному семестрі), на поточному контролі максимальна сума балів складає 80, мінімальна – 40.

У цьому семестрі 12 практичних занять (24 академічних години).

Поточний контроль здійснюється на 11 практичних заняттях.

Тобто, **максимальна оцінка на кожному поточному практичному занятті складає: 80 балів : 11 занять = 7,3 бала, мінімальна – 40 балів : 11 занять = 3,6 бала.**

Оцінка нижче, ніж 3,6 бала, означає «незадовільно», заняття не зараховане і підлягає відпрацюванню в установленому порядку.

ПКР за блоком 2 здійснюється на останньому, 12-му, практичному занятті. При цьому студент може максимально отримати 40 балів. Мінімальна позитивна оцінка – 30 балів. На екзамені максимальна позитивна оцінка складає 80 балів, мінімальна – 50.

Оцінка успішності студента

Вид діяльності (завдання)	Максимальна кількість балів
Блок 1	
Практичні заняття з 1 по 22	5,5 бала за кожне заняття
Разом за 22 заняття	120
Підсумкова контрольна робота за блоком 1 (практичне заняття 23)	80

Разом за блоком 1	200
Блок 2	
Практичні заняття з 1 по 11	7,3 бала за кожне заняття
Разом за 11 занять	80
Підсумкова контрольна робота за блоком 2 (практичне заняття 12)	40
Разом за блоком 2	120
Екзамен	80
Разом за блоком 2 та екзаменом	200

Критерії оцінювання знань

Оцінкою 5,5 бала в осінньому семестрі (7,3 бала у весняному семестрі), 71-80 балів на ПКР в осінньому семестрі (38–40 балів у весняному семестрі) та 71-80 балів на іспиті (А за шкалою ECTS та 5 за національною шкалою) **відповідь студента оцінюється, якщо вона демонструє глибокі знання всіх теоретичних положень і вміння застосовувати теоретичний матеріал для практичного аналізу і не має ніяких неточностей.**

Оцінкою 4-4,5 бала в осінньому семестрі (5-6 балів у весняному семестрі), 61-70 балів на ПКР в осінньому семестрі (35–37 балів на ПКР у весняному семестрі) та 61-70 балів на іспиті (В та С за шкалою ECTS та 4 за національною шкалою) **відповідь оцінюється, якщо вона показує знання всіх теоретичних положень, вміння застосовувати їх практично, але допускаються деякі принципові неточності.**

Оцінкою 3,2 бала в осінньому семестрі (3,6 бала у весняному семестрі), 50-60 балів на ПКР в осінньому семестрі (30-34 бали на ПКР у весняному семестрі) та 50-60 балів на іспиті (D та E за шкалою ECTS та 3 за національною шкалою) **відповідь студента оцінюється за умови, що він знає головні теоретичні положення та може використати їх на практиці.**

Література:

1. Імунологія[Текст]: підручник для вузів /А.Ю.Вершигора, Є.У.Пастер, Д.В.Колибо, В.К.Позур.–К.: Вища школа, 2005.–599с.–Реком. МОН України.
2. Electrocardiography[Текст]: (for the II-III-year students /reviewer V.D.Sivolap; Zaporozhyye State Medical University.–Zaporozhye, 2006.–46р.
3. Рудик, Б. І. Вибрані лекції з кардіології [Текст]: навч. посібник для вузів /Б.І.Рудик.–2-е вид., доп. і перероб.–Тернопіль: Укрмедкнига, 2002.–369с.
4. Стражеско, Н. Д. Атлас клинической гематологии [Текст]: [руководство] /Н.Д.Стражеско, Д.Н.Яновский.–М.: Медгиз, 1963.–99с.: XL цвет. табл.
5. Передерий, В. Г. Основы внутренней медицины [Текст]: учебник. Т.1: Заболевания органов дыхания. Заболевания органов пищеварения. Заболевания системы крови и кроветворных органов. Заболевания эндокринной системы /В.Г.Передерий, С.М.Ткач.–Киев, 2009.–784с.: ил.
6. Передерий, В. Г. Основы внутренней медицины [Текст]: учебник. Т.2: Заболевания системы кровообращения. Ревматические болезни. Заболевания почек. Общие вопросы внутренней медицины /В.Г.Передерий, С.М.Ткач.–Киев, 2009.–976с.: ил.
7. Передерий, В. Г. Основы внутренней медицины [Текст]: [підручник]. Т.1: Захворювання органів дихання. Захворювання органів травлення. Захворювання системи крові і кровотворних органів. Захворювання ендокринної системи /В.Г.Передерий, С.М.Ткач.–Вінниця: Нова Книга, 2009.–640с.: ил.

8. Передерій, В. Г. Основи внутрішньої медицини [Текст]: [підручник]. Т.2: Захворювання системикровообігу. Ревматичні хвороби.. Захворювання нирок. Загальні питання внутрішньої медицини /В.Г.Передерій, С.М.Ткач.–Вінниця: Нова Книга, 2009.–784с.: іл.
9. Передерій, В. Г. Основи внутрішньої медицини [Текст]: [підручник]. Т.3: Диференціальний діагноз і ведення хворих у клініці внутрішньої медицини. Гострі та невідкладні стани у клініці внутрішньої медицини /В.Г.Передерій, С.М.Ткач.–Вінниця: Нова Книга, 2010.–1006с.: іл.
10. Бабінець, Л. С. Захворювання органів дихання в сімейній медицині [Текст]: навч. посіб. /Л.С.Бабінець, І.О.Боровик, Л.В.Андріюк.–Київ: Медицина, 2019.–312с.: 2с. кольор. вкл.
11. Бронхиальная астма[Текст]: учеб. пособие для врачей и студентов /подготовлено: С.Н.Поливодой, Ю.М.Колесник, Т.З.Кудинцевой.–Запорожье: Изд-во ЗГМУ, 2000.–94с.
12. Краткое руководство по терапии и профилактике астмы[Текст]: руководство для врачей и медицинских сестер.–НИСЛК/ВОЗ, 1998.–28с.
13. Скачко, Б. Г. Туберкулез: Профилактика. Лікування. Реабілітація [Текст] /Б.Г.Скачко.–К.: Медицина, 2006.–120с.
14. Болезни эндокринной системы: определения, классификации, диагностические критерии[Текст]: [учеб. пособие] /сост.: В.Д.Сыволап, В.Г.Каджарян, А.О.Соловьяк.–Запорожье: Изд-во ЗГМУ, 2009.–69с.
15. Бурчинский, Г. И. Язвенная болезнь [Текст]: [монография] /Г.И.Бурчинский, В.Е.Кушнир.–2-е изд. исправ. и допол.–К.: Здоров'я, 1973.–211с.–(Библиотека практического врача).
16. Клиническая лаборатория и инструментальная диагностика в гастроэнтерологии[Текст]: учеб. пособие /сост.: В.Д.Сыволап и др.–Запорожье: Изд-во ЗГМУ, 2000.–149с.
17. Мухин, Н. А. Диагностика и лечение болезней почек [Текст] /Н.А.Мухин, И.Е.Тареева.–Москва: Медицина, 1985.–240с.–(Библиотека практического врача).
18. Поліщук, В. П. ВІЛ/СНІД та формування здорового способу життя [Текст]: навч. посібник /В.П.Поліщук, О.В.Молчанець, Г.В.Коротєєва.–К., 2008.–175с.–Реком. МОН України.
19. Kovalyova, O. M. Propedeutics to internal medicine [Текст]. part 2: Syndromes and diseases /O.M.Kovalyova, S.O.Shapovalova, O.O.Nizhegorodseva.–Vinnytsya: NovaKnyha, 2007.–264p.
20. Kovalyova, O. M. Propedeutics of Internal Medicine [Текст]= Пропедевтикавнутрішньоїмедицини: textbook. Part 1: Diagnostics /O.M.Kovalyova, T.V.Ashcheulova.–4th edition.–Vinnytsia: Nova Knyha, 2019.–424p.: il.
21. Мурашко, В. В. Электрокардиография [Текст]: учеб. пособие для вузов /В.В.Мурашко, А.В.Струтынский.–6-е изд.–М.: Медпресс-информ, 2004.–320с.
22. Основы рентгенодиагностической техники[Текст]: учеб. пособие для вузов /под ред. Н.Н.Блинова.–М.: Медицина, 2002.–392с.–(Учебная литература для студентов медицинских вузов).
23. Пропедевтика внутрішньої медицини[Текст]: підручник /[К.О.Бобкович, М.С.Дзісь, В.М.Жебель та ін.]; за ред. М.С.Расіна.–Вінниця: Нова Книга, 2014.–208с.: іл.